AUTHOR:

LOHAN, EDUARD

TITLE:

POESIS MELICAE GENERUM NOMINIBUS...

PLACE:

LAUBAN

DATE:

1898

Master Negative #

92-80692-5

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

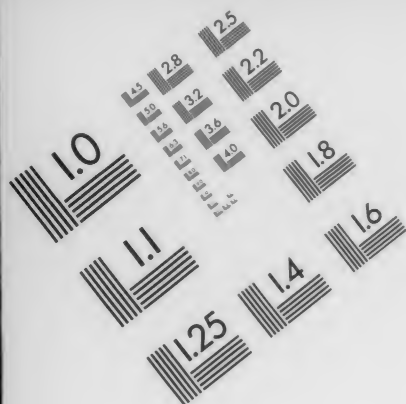
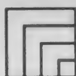
Lohan, Eduard, 1861-
...Poesis melicae generum nominibus quae vis subiecta sit a classicis scriptoribus Graecis, pars I. Lauban, Ludwig, 1898.
36 p. $26\frac{1}{2}$ cm.

At head of title: Königliches gymnasium zu Lauban ...[progr.].

Restrictions on Use:

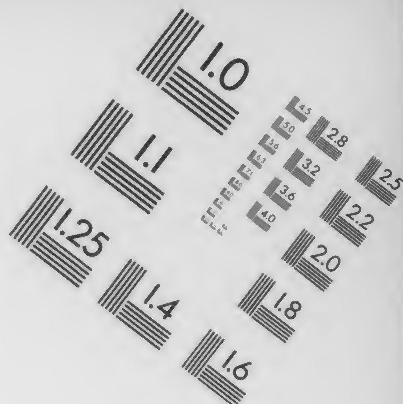
TECHNICAL MICROFORM DATA

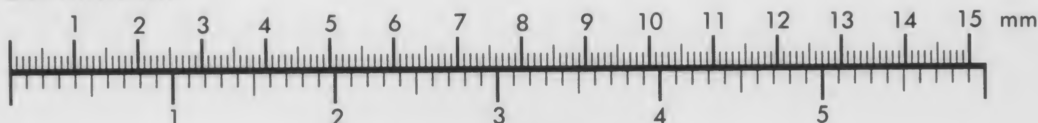
FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 12X
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 8-14-92 INITIALS SA
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

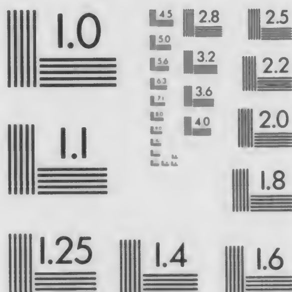

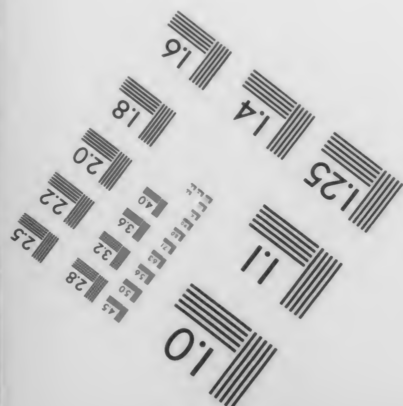
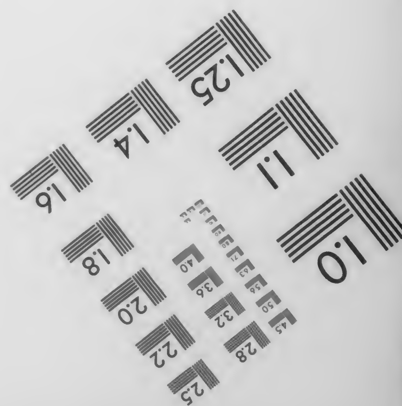
AIIM

Association for Information and Image Management
1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

Greek literature – Poetry

No. 5

8 ~~71~~ / ~~28~~

Königliches Gymnasium

zu Lauban.

VII.

Schuljahr 1897|98.

Inhalt: 1) Abhandlung des wissenschaftlichen Hilfslehrers Dr. **Eduard Lohan:** Poesis melicae generum nominibus quae vis subiecta sit a classicis scriptoribus Graecis. Pars I.

2) Schulnachrichten. Vom Director Dr. **E. Sommerbrodt.**

Lauban.
Druck von A. Ludwig
1898.

1898. Progr. Nro. 202.

Poesis melicae generum nominibus quae vis subiecta sit a classicis scriptoribus Graecis.

Dissertatione mea Marpurgi 1890 edita ex classicis scriptoribus Graecis locos ad librorum indices pertinentes collegi et vidi, qui fructus inde ad veros titulos reperiendos percipi posset ab ipsis scriptoribus inscriptos vel profectos. Nunc ex eorundum scriptorum libris statuendum mihi proposui, quae vis ab eis melicae poesis generum nominibus subiecta sit. Ut enim tum satis mihi demonstravisse videor traditos titulos librorum ante Alexandrum fere Magnum scriptorum non semper ad ipsos eorum auctores recedere, sed posterioribus demum temporibus ortos esse, nunc me probaturum esse spero nomina generum melicorum aetate classica ita usurpata esse, ut haudquaquam idem valerent, quod de eis philologi aetate posteriores nos docuerunt. Ratio enim grammatica ferebat, ut notiones litterarum nominibus notarentur quam accuratissime definitis usu antiquo nonnunquam multo latius patente.

Ita autem agam, ut singula genera poesis melicae seorsim tractem ex contextu tantum locorum in ordinem digestorum eruere studens quomodo nomina accipienda sint minus curans posteriorum grammaticorum rationes ea describendi et dividendi.

Inter antiquissima eorum sine dubio referendus est

Paean.

Huius nominis duae formae in manuscriptis nostris inveniuntur: et *παιάν* et *παιών*. Illa forma dialecti Doricae, haec Ionicae propria esse videtur. Inscriptio quidem Selinunte reperta et I. G. A 516 palam facta *Ἀπόλλων Παιάν* exhibet, altera forma C. I. A. I 210 legitur.

Principalis significatio vocis his ex locis apparet:

Aesch. fr. N. 244: *ὦ θάνατε παιάν, μή μ' ἀτιμάσῃς μολεῖν,*
μόνος γὰρ εἶ σὺ τῶν ἀνηκέστων κακῶν ἰατρός

et Eurip. Hipp. N. 1373: *καί μοι θάνατος παιὰν ἔλθοι,*

ubi paean idem valet ac „salvator, medicus“. Quacum significatione consentiunt cognomina Apollini sospitatori indita: *Παιάν* vel *Παιών, Παιήων* [1]), *Ἰηπαιήων.* [2])

1) Od. d 231a in epigrammate Epidauri inventa (*Παιήονος ἱερεύς*) *'Εφ. ἀρχ.* 1884,25. Poesis epica *Παιήονα* ut deorum medicum ab Apolline distinguere videtur. cf. Il. E 401. 899. — Hesiod. fr. 220. — Arist. Aves 1762 — Pax 453 — Lysistr. 1291.

2) Hom. Hymn. Apoll. 272.

Atque in carmine quoque principalem notionem salutis inesse ex omnibus eis patebit, quae de paeanis significatione statuere poterimus.

In locis quibus paean commemoratur perlustrandis primum de eis paeanibus agemus, qui certo ad Apollinem referri possunt, cum eius potissimum cultus hoc carminum genus inde ab antiquissimis temporibus proprium fuerit.

Iam Homerus paeanis in honorem A p o l l i n i s cantati Il. 1473 commemorationem facit. Achaei peste perniciosa, quam Apollo iis miserat, liberati sacris factis ludendo et saltando et pulchre paeanem cantando hunc deum in poculis totum diem celebrant atque sibi reconciliare student:

472 *Οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο*
καλὸν ἀείδοντες παιήονα κοῦροι Ἀχαιῶν
μέλποντες Ἑκάεργον· ὁ δὲ φρένα τέρπετ' ἀκούων. [1])

De paeanibus antiquissimis nobis in Hymno in Apollinem Pythium Homero adscripto traditur. Ibi enim ipse Apollo ex Pieria Olympia Delphos proficiscitur cultum suum instituturus atque nautae Cretenses *ἰηπαιήονα* canere iussi deum pulchre cithara canentem simulque saltantem sequuntur tripudiantes et paeanem dulcem Musarum afflatu fundentes:

322 Baum. *ἔρχεσθαί θ' ἅμ' ἐμοὶ καὶ ἰηπαιήον' ἀείδειν,*
εἰσόκε χῶρον ἵκησθον, ἵν' ἕξετε πίονα νηόν.(Apollinis verba)
336 *βὰν δ' ἴμεν· ἦρχε δ' ἄρα σφιν ἄναξ Διὸς υἱὸς Ἀπόλλων,*
φόρμιγγ' ἐν χείρεσσιν ἔχων, ἐρατὸν κιθαρίζων,
καλὰ καὶ ὕψι βιβάς· οἱ δὲ ῥήσσοντες ἕποντο

1) Sane fuerunt, qui versum 474 spurium esse iudicarent. Aristarchus quidem (cf. Lehrs. de Arist. stud. Hom. p. 138 ff), duas causas attulit, quibus commotus illum versum expungi vellet. Offendebat eum, quod in versu 472 (*μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο*) et in versu 474 (*μέλποντες Ἑκάεργον*) bis idem dici ei videbatur. Apollinem enim verbo *Παιήονα* significari arbitratum aliquem ad hoc verbum explicandum versum 474 addidisse, quo Apollo cognomine *Ἑκάεργος* denuo nominaretur. Sed verba *μολπῇ θεὸν ἱλάσκεσθαι* et *μέλπειν Ἑκάεργον* idem significare concedi nequit, cum in illis notio reconciliandi insit (cf. Od. III, 419. Hes. O. 336 etc.) in his celebrandi (cf. Aesch. Ag. 1445 Dind., Pind. frgm. 75,11 Bergk. etc.) Deinde iniuria Aristarchus apud Homerum *μέλπειν* significatione canendi carere negat. Nam Il. *Σ* 604, Od. *δ* 17, *ν* 27 non tam notio lusus saltationisque quam cantus statuenda est. — Bernhardy (Hist Litt. Gr. II,1 2 ed. p. 552) aliique versum 473 in suspicionem vocaverunt, qui si deesset minus desideraretur quam versus 474. Sed versu 473 sublato haec verba *μολπῇ* et *μέλποντες* minore spatio disiuncta etiam magis offenderent. Hoc certum est in vss. 472—4 paeanis argumentum aliquo modo ad ipsum Apollinem referendum esse, cum illum ad reconciliandum (vs. 472) et celebrandum (vs. 474) hoc carmen canatur. Itaque cur Bernhardy (l. c. p. 551) Apollinem in eo respici neget, equidem assequi non possum.

Κρῆτες πρὸς Πυθὼ καὶ ἰηπαιήον' [1]) *ἄειδον,*
340 *οἷοί τε Κρητῶν παιήονες, οἷσί τε Μοῦσα*
ἐν στήθεσσιν ἔθηκε θεὰ μελίγηρυν ἀοιδήν.

Iam ante templum Delphis conditum paeanes cani solere ex versu 340 satis apparet, in quo de cantoribus paeanum Cretensibus sermo est, i. e. de iis, qui iam periti sunt paeanum canendorum De argumento horum paeanum nihil certi dici potest, sed Apollinem iis celebrari apertum est, praesertim cum verbum *ἰηπαιήον* non solum cantum, sed etiam ipsum Apollinem significet (cf. vs. 94).

Ut ex Homero ita etiam ex Theognide cognoscitur paeanes cantatos esse ad grates Apollini pro malo averso agendas. Apollini enim poeta pollicetur, si Medorum exercitum ab urbe patria prohibiturus fuerit, vere ineunte Megarenses praeclara sacra facturos chorosque ducturos esse ad citharae modos paeanes circa aram eius alacriter canentes:

773 *Φοῖβε ἄναξ, αὐτὸς μὲν ἐπύργωσας πόλιν ἄκρην.*
775 *αὐτὸς δὲ στρατὸν ὑβριστὴν Μήδων ἀπέρυκε*
τῆσδε πόλευς, ἵνα σοι λαοὶ ἐν εὐφροσύνῃ
ἦρος ἐπερχομένου κλειτὰς πέμπωσ' ἑκατόμβας,
τερπόμενοι κιθάρῃ τ' ἀμφ' ἐρατῇ θαλίῃ,
παιάνων τε χοροῖς ἰαχῇσί τε σὸν περὶ βωμόν.

Ipse Apollo paeanes canens fingitur apud Aeschylum ad felicitatem sortis celebrandam, apud Euripidem ad hilaritatem animi exprimendam.

Aeschylus in fragmento apud Platonem De rep. II. p. 383 A ex aliqua tragoedia servato Thetim Apollini exprobrantem inducit, quod vates divinus in convivio illo, quo nuptiae eius cum Peleo celebrabantur, paeane progeniei beatam sortem praedicans seseque exhilarans sortem suam extulerit, sed nihilo secius ipse ille, qui haec vaticinatus sit, filium suum interfecerit:

Loquitur Thetis: *ἐνδατεῖσθαι τὰς ἑὰς εὐπαιδίας*
νόσων τ' ἀπείρους καὶ μακραίωνας βίους,
ξύμπαντά τ' εἰπὼν θεοφιλεῖς ἐμὰς τύχας
παιᾶν' ἐπευφήμησεν εὐθυμῶν ἐμέ·
. . . .
ὁ δ' αὐτὸς ὑμνῶν, αὐτὸς ἐν θοίνῃ παρών,
αὐτὸς τάδ' εἰπών, αὐτός ἐστιν ὁ κτανὼν
τὸν παῖδα τὸν ἐμόν.

Apud Euripidem in Ione Creusa conqueritur, quod Apollo non curans filii praematuram mortem paeanibus delectetur ad citharae sonos cantandis:

1) Baumeister scripsit *Ἰηπαιήον'* magna littera. Sed praestat de carmine quam de cognomine Apollinis cogitare, cum Cretenses ab Apolline iussi *ἰηπαιήον' ἀείδειν* (vs. 322) his in versibus mandata dei perficiant.

οἴμοι μοι · καὶ νῦν ἔρρει
πτανοῖς ἁρπασθεὶς θοίνα
παῖς μοι καὶ σὸς τλάμων.
905 N. *σὺ δὲ κιθάρᾳ κλάζεις*
παιᾶνας μέλπων.

Apollinem [1]) Deli a choris virginum circa aras ardentes paeanibus exornari ex Euripidis Hercule fur. patet:

παιᾶνα μὲν Δηλιάδες
ὑμνοῦσ᾽ ἀμφὶ πυρὰς τὸν
Λατοῦς εὔπαιδα γόνον
690 N. *εἱλίσσουσαι καλλίχορον.*

Ad Apollinis cultum ei quoque paeanes pertinent, qui a Xenophonte Ag. II, 17 et Hell. IV, 5, 11 commemorantur, unde cognoscitur, quam religiose a Doribus paeanes Apollini cantati sint.

Agesilaus ex expeditione in Argivos et Corinthios facta, quo loco chori a chorago collocatus erat, eo cives suos in paeane deo agendo quamquam claudicans adiuvit:

Ag. II, 17: *οἴκαδε ἀπελθὼν εἰς τὰ Ὑακίνθια ὅπου ἐτάχθη ὑπὸ τοῦ χοροποιοῦ τὸν παιᾶνα τῷ θεῷ συνεπετέλει.*

Amyclaei sive extra patriam bellum gerunt sive alicubi versantur numquam in Hyacinthiis Apollinem paeane honorare negligunt:

Hell. IV, 5, 11: *Οἱ Ἀμυκλαῖοι ἀεί ποτε ἀπέρχονται εἰς τὰ Ὑακίνθια ἐπὶ τὸν παιᾶνα, ἐάν τε στρατοπεδευόμενοι τυγχάνωσιν, ἐάν τε ἄλλως πως ἀποδημοῦντες.*

Sed non tantum Apollo, verum etiam Diana soror eius paeanibus colitur.

Apud Euripidem Iphigenia mortem pro patriae salute occubitura chorum virginum adhortatur, ut Dianam circa eius templum ad aram paeane invocent, et ut propitio animo ipsius immolationem accipiat precentur.

Iph. Aul. 1468 N. *ὑμεῖς δ᾽ ἐπευφημήσατ᾽, ὦ νεάνιδες,*
παιᾶνα τἠμῇ συμφορᾷ Διὸς κόρην
1470 *Ἄρτεμιν · ἴτω δὲ Δαναΐδαις εὐφημία.*
. . . .
1480 *ἑλίσσετ᾽ ἀμφὶ ναὸν ἀμφὶ βωμὸν*
τὰν ἄνασσαν Ἄρτεμιν
θεὰν μάκαιραν · . . .
. . . .
1491 *ἰὼ ἰὼ νεάνιδες,*
συνεπαείδετ᾽ Ἄρτεμιν

1) Solo de Apolline, non de ambobus Latoidis cogitandum est. cf. Iphig. Taur. 1234 (*εὔπαις ὁ Λατοῦς γόνος*: Apollo appellatur.)

Χαλκίδος ἀντίπορον,
ἵνα τε δόρατα μέμονε δάια κτλ.

Paulo post paean sonat, quo virgines Iphigenia immolata Dianae opem in expeditione Troiana implorant, ut diuturna gloria Graecis inde oriatur:

1521 *ἀλλὰ τὰν Διὸς κόραν*
κλήσωμεν Ἄρτεμιν, θεῶν ἄνασσαν,
ὡς ἐπ᾽ εὐτυχεῖ πότμῳ.
ὦ πότνια, θύμασιν βροτησίοις
1525 *χαρεῖσα, πέμψον εἰς Φρυγῶν*
γαῖαν Ἑλλάνων στρατὸν
καὶ δολόεντα Τροίας ἕδη,
Ἀγαμέμνονά τε λόγχαις
Ἑλλάσι κλεινότατον στέφανον
1530 *δὸς ἀμφὶ κάρα θ᾽ ἑὸν*
κλέος ἀείμνηστον ἀμφιθεῖναι.

Eurip. Iphig. Taur. 1403—5 Iphigenia Tauros navi cum Dianae simulacro fugiens a dea veniam auxiliumque petit. Atque nautae navigantes virginis preces fausto paeanis omine prosequuntur:

ναῦται δ᾽ ἐπηυφήμησαν εὐχαῖσιν κόρης
παιᾶνα, γυμνὰς εὐχερῶς ἐπωμίδας
κώπῃ προσαρμόσαντες ἐκ κελεύσματος.

Diana invocari videtur, quippe cuius auxilium vss. 1398—1402 ab Iphigenia imploretur.

Et Apollinis et Dianae paeanes proprios esse Pindarus in initio fragmenti 139 (Bergk) dicere videtur:

Ἔντι μὲν χρυσαλακάτου τεκέων (Λατοῦς) ἀοιδαὶ
ὥ(ραι) παιανίδες [1]) . . .

Et Apollini et Dianae cum Nymphis Sophocles paeanem a choro virginum Trachiniarum laetitia exsultante cani facit. Deianira enim postquam comperit Herculem maritum suum, cuius vitae timuerat, vivere brevique domum rediturum esse, mulieres gaudium insperatum carminibus edere iubet. Atque virgines herae obsequentes iuvenes, ut paeane [2]) Apollinem tutelarem deum pharetra decorum extollant, sese ipsae invicem hortantur, ut Dianam cervorum iaculatricem et utraque manu taedas ferentem vicinasque eius sedi Nymphas paeane celebrent. Atque tibiae sonis excitatae et Bacchico

1) Forma *παιανίδες*, quippe quae nusquam alibi inveniatur, mihi suspecta est. Accedit quod fragmentum mutilatum est.

2) Verba *παιᾶνα παιᾶν᾽ ἀνάγετ᾽* (vss. 210, 211) etiam ad iuvenum cantum referenda esse vox *ὁμοῦ* docet.

furore perturbatae post diuturnam tristitiam alacriter saltare incipiunt [1]. Non desunt huic cantico voces paeanis propriae *Ἰὼ ἰὼ Παιὰν Παιάν*, sed prooemium tantum paeanis absolvitur, cum aspectus mulierum ab Hercule captarum impediat, quominus carmen incohatum ad finem perducatur. *Ἰὼ ἰὼ Παιὰν Παιάν* (cf. Arist. Ach. B. 1212) vel *Ἰὴ ἰὴ Παιήων* (Arist. Aves 1762 — Lys. 1291 — Thesm. 31) vel *Ἰὴ Παιὰν ἰή* (Arist. Pax 453) vel *Ἰήιε Παιάν* (Soph. Oed. R 154 — Arist. Vesp. 874) vel *ὢ ἰὲ Παιάν* (Timoth. fr. 13. cf. Bergk. ad hunc locum) faustae exclamationes sunt, quae mediae orationi interponuntur aut in fine stropharum iterari solent. cf. Athen. XV p. 696 f., ubi *τὸ παιανικὸν ἐπίφθεγμα* commemoratur. [2])

Chorus 205: *ἀνολολυξάτω δόμος ἐφεστίοις ἀλαλαγαῖς*
ὁ μελλόνυμφος. ἐν δὲ κοινὸς ἀρσένων
ἴτω κλαγγὰ τὸν εὐφαρέτραν
Ἀπόλλω προστάταν·
ὁμοῦ δὲ παιᾶνα παιᾶν'
ἀνάγετ', ὦ παρθένοι,
βοᾶτε τὰν ὁμόσπορον Ἄρτεμιν Ὀρτυγίαν,
θεὰν ἐλαφαβόλον, ἀμφίπυρον,
γείτονάς τε νύμφας·
ἀείρομ' οὐδ' ἀπώσομαι
τὸν αὐλόν, ὦ τύραννε τᾶς ἐμᾶς φρενός,
ἰδοὺ ἰδού μ' ἀναταράσσει,
εὐοῖ εὐοῖ,
ὁ κισσὸς ἄρτι βακχίαν ὑποστρέφων ἅμιλλαν.
ἰὼ ἰὼ Παιὰν Παιάν.

Neptuno quoque paeanes dicatos esse Xenophon Hell. IV, 7, 4 testatur. Ibi enim Lacedaemonii hunc deum in convivio, simulatque terram concussit, paeane placare et malum omen expiare student:

Δειπνοποιουμένου δ' αὐτοῦ (Agesipolis) *ἐν τῇ Ἀργείᾳ τῇ πρώτῃ ἑσπέρᾳ καὶ σπονδῶν τῶν μετὰ τὸ δεῖπνον ἤδη γενομένων, ἔσεισεν ὁ θεὸς* (Neptunus) *καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀρξαμένων τῶν ἀπὸ δαμοσίας πάντες ὕμνησαν τὸν περὶ τὸν Ποσειδῶ παιᾶνα.* . . .

1) Iam hic adnoto posteriorum temporum scriptores genera poesis melicae angustioribus terminis circumscripsisse quam ut ad eam de qua agimus aetatem quadrarent. Certe ea, quae Plutarchus (Mor. p 389 B: *τῷ δὲ παιᾶνα (ᾄδουσιν) τεταγμένην καὶ σώφρονα μοῦσαν*) et Proclus (Phot. p 985 fin. *ὁ δὲ (παιὰν) ἰδίως εἰς Ἀπόλλω· ὅθεν τὸ μὲν ἐνθουσιῶδες οὐκ ἔχει ὡς ὁ διθύραμβος*) tradunt, in hunc paeanem Sophocleum non cadunt.

2) *Ἰηπαιωνίσαι* = exclamare *Ἰὴ Παιών* apud Arist. Equ. 408 est.

Eodem semper carmine Lacedaemonii Neptunum implorare soliti esse videntur, cum vox paeanis cum articulo coniuncta sit.

Ad certum quendam deum referri nequit is paean, qui in Aeschyli Choephoris carminibus lugubribus opponitur. Chorus enim Orestem et Electram ad Agamemnonis tumulum miseriam et patris et suam gementes sperare iubet deum effecturum esse, ut pro naeniis suaviores soni paeanis Orestem in aedes regias introducant:

ἀλλ' ἔτ' ἂν ἐκ τῶνδε θεὸς χρῄζων
θείη κελάδους εὐφθογγοτέρους·
ἀντὶ δὲ θρήνων ἐπιτυμβιδίων
παιὰν μελάθροις ἐν βασιλείοις
νεοκρᾶτα φίλον κομίσειεν.

Complurium deorum auxilium in malis imploratur paeanibus a Sophocle in Oedipo Rege bis commemoratis. Peste enim dira Thebis grassante tota urbe inter suffitus paeanes sonant cum gemitu coniuncti:

πόλις δ' ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει,
ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων. [1])

et mulieres ad ararum gradus prostratae pro tristibus malis averruncandis clara voce (*λάμπει* cf schol.) paeanem incinunt, cui flebiles lamentationes sunt intermixtae:

ἐν δ' ἄλοχοι πολιαί τ' ἔπι ματέρες
ἀκτὰν παρὰ βώμιον ἄλλοθεν ἄλλαν
λυγρῶν πόνων ἱκετῆρες ἐπιστενάχουσιν.
παιὰν δὲ λάμπει στονόεσσά τε γῆρυς ὅμαυλος . . .

Parodus chori (vss: 151—215 Dind.) nos optime docere potest, qualis fere paean Sophocli obversatus sit. Prima stropha chorus metu trepidans, quid rei futurum sit, Minervam, Dianam, Apollinem ut tres deos tutelares Thebarum (vs. 164) precatur, ut appareant reique publicae medeantur. Neque deest hac in stropha invocatio paeanis propria *ἰήιε (Δάλιε) Παιάν*. Tum mala innumera gemit patriae immissa:

1) Ad vss. 4,5: Hunc locum mirum in modum Schwalbe („De paeane in Apollinis cultu cantato“ Progr. Magdeb. 1847 p. 9) intellexit. Hos enim paeanes cani ad laetitiam exprimendam gratiamque pro salute urbi allata. At his animi affectibus quonam modo locus esse possit in urbe maxima calamitate oppressa Schwalbe non docet. Paeanem lamentatione carere arbitratus falso Plutarchi complures locos, quibus is Sophoclis versus de quo agitur respicitur, interpretatus est. Plutarch. vit. Ant. c. 24 aperte cum suffitibus, quibus Thebani deorum voluntatem sibi conciliare student, pompa comparatur, quacum Antonius in Asia accipitur, cum paeanibus lamentationibusque calamitas civium singulorum: *Ἡ γὰρ Ἀσία πᾶσα καθάπερ ἡ Σοφόκλειος ἐκείνη πόλις, ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων ἔγεμεν, ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων.* Similis oppositio invenitur his locis Plutarcheis: Quaest. symp. I, 5, 2. — De virt. mor. 6. — De amic. mult. 7. — De superst. 8. — Scholiastes ad Oed. R. v. 5 et Suidas (s. v. *πόλις*), quippe qui paeanes ad res adversas avertendas cani arbitrentur, nobiscum consentiunt.

universum populum aegrotare neque remedium morbi inveniri posse; inclytae terrae fruges non maturescere neque mulieres parere; innumeris funeribus urbem exhauriri; mulieres ad altarium gradus a diis auxilium petere. Deinde rursus deos adeunt. Atque Minerva imploratur, ut Martem pestis auctorem in inhospitales sedes confugere cogat, Iuppiter, ut deum illum invisum fulminis ictu perdat, Apollo, ut sagittis, Diana, ut facibus, Bacchus, ut taeda opem ferat.

Eurip. Alc. 422—4 N. Admetus chorum monet, ut exsequias funeris Alcestidis pro ipso mortuae prosequatur Orco libationum experti paeanem canens.

ἀλλ' ἐκφορὰν γὰρ τοῦδε θήσομαι νεκροῦ,
πάρεστε καὶ μένοντες ἀντηχήσατε
παιᾶνα τῷ κάτωθεν ἀσπόνδῳ θεῷ.

Voce paeanis hic preces pro salute uxoris ad Orcum factae significantur.

Paeanem frustra in hac tragoedia quaerimus. Nam versus 606—10 quibus Admetus mortuam quae effertur alloqui iubet nullum canticum sequitur, quod paeanem dicere possimus.

Per ironiam quandam tragicam etiam Orco et Furiis paeanes dicantur. Hac paeanum specie homines mortem vel calamitatem alicuius lamentantur, illi dei laetitia exsultantes finguntur. Rem optime explanat locus ex Aeschyli S. c. Th. petitus. Chorus enim virginum Eteocle et Polynice mutua caede absumptis Antigonam et Ismenam eorum duas sorores corporibus fratrum appropinquantes videns sibi carmen Furiae male sonans emittendum Orcoque paeanem invisum occinendum esse existimat:

824 D *ἡμᾶς δὲ δίκη πρότερον φήμης*
τὸν δυσκέλαδόν θ' ὕμνον Ἐριννὸς
ἀχεῖν Ἀίδα τ'
ἐχθρὸν παιᾶν' ἐπιμέλπειν.

Ad paeanem nostro loco recte accipiendum inprimis hi versus apti sunt, quibus Furiae calamitate, qua gens Labdacidarum scelerum suorum poenas persolvat, gestientes carmen triumphale exordiri dicuntur:

τελευταῖαι δ' ἐπηλάλαξαν
Ἀραὶ τὸν ὀξὺν νόμον,
955 D. *τετραμμένου παντρόπῳ φυγᾷ γένους.*

In Aeschyli Agamemnone vs. 645 praeco, postquam choro narravit Menelaum cum aliis Graecis Troia redeuntem tempestate orta ex exercitu cum navibus suis evanuisse (vss. 624,5), hunc nuntium ut Furias ad hilarem cantum instigantem *παιᾶνα Ἐριννύων* appellat.

In Euripidis Iphig. Taur. vss. 182—5 ea carmina, quae Orcus mortuis canat, paeanes esse negatur, unde hoc loco paeanes carmina laeta interpretanda esse cognoscitur. Hic Euripides Orcum defunctorum animas naeniis accipientem finxit. Chorus querelis Iphigeniae Orestem quem credit mortuum deflentis suas adicit:

ἀντιψάλμους ᾠδὰς ὕμνον τ'
180 N. *Ἀσιήταν σοι βάρβαρον ἀχὰν*
δεσποίνᾳ γ' ἐξαυδάσω,
τὰν ἐν θρήνοισιν μοῦσαν
νέκυσιν μελέαν τὰν ἐν μολπαῖς
Ἅιδας ὑμνεῖ δίχα παιάνων.

Huc pertinet etiam fragmentum ex Aeschyli Nioba apud Stob. Flor. 118,1 servatum, quo Tantalus, ut quam vanum sit mortem precibus adire demonstret, dicit: solam deorum Mortem dona repudiare neque sacris flecti aut libationibus, neque paeanes in eam cani (nempe ut celebretur gratiaeque ei agantur pro beneficiis in mortales collatis), solam enim eam a Suadela vitari:

Μόνος θεῶν γὰρ Θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ
οὐδ' ἄν τι θύων οὐδ' ἐπισπένδων ἄνοις·
οὐδ' ἔστι βωμὸς οὐδὲ παιωνίζεται·
μόνου δὲ Πειθὼ δαιμόνων ἀποστατεῖ.

Hinc etiam numerum eorum deorum, quibus paeanes canebantur, non nimis finitum fuisse concludi potest, cum a natura solius Mortis illi Tantalo Aeschyleo paeanes abhorreant.

Idem ex Platone colligitur, cum Conv. 177 a. Phaedrus querens fingatur, quod aliis quidem diis hymni et paeanes a poetis compositi sint, nemo autem eorum Amoris laudem cecinerit:

Φαῖδρος γὰρ ἑκάστοτε πρός με ἀγανακτῶν λέγει, Οὐ δεινόν, φησίν, ὦ Ἐρυξίμαχε, ἄλλοις μέν τισι θεῶν ὕμνους καὶ παιᾶνας εἶναι ὑπὸ τῶν ποιητῶν πεποιημένους, τῷ δ' Ἔρωτι τηλικούτῳ ὄντι καὶ τοσούτῳ θεῷ, μηδὲ ἕνα πώποτε τοσούτων γεγονότων ποιητῶν πεποιηκέναι ἐγκώμιον; Hic in voce paeanis deorum laudis notio insit necesse est. —

Paeanes nonnisi deis dicantur. Quod in Euripidis Herc. fur. Hercules a choro senum Thebanorum dignus iudicatur, qui non minus quam Apollo et Diana paeanibus efferatur, monendum est Herculem heroem esse qui ad caelum ascensurus et deus futurus est. Gloriam enim rerum ab Hercule gestarum pulchram carminum praebere materiem:

παιᾶνα μὲν Δηλιάδες
ὑμνοῦσ' ἀμφὶ πυλὰς τὸν
Λατοῦς εὔπαιδα γόνον
690 N. *εἱλίσσουσαι καλλίχορον·*
παιᾶνας δ' ἐπὶ σοῖς μελάθροις
κύκνος ὣς γέρων ἀοιδὸς
πολιᾶν ἐκ γενύων
κελαδήσω· τὸ γὰρ εὖ

τοῖς ὕμνοισιν ὑπάρχει,
Διὸς ὁ παῖς · τὸ δ' εὐγενίας
κλέος ὑπερβάλλων [ἀρετᾷ]
μοχθήσας τὸν ἄκυμον
θῆκεν βίοτον βροτοῖς
πέρσας δείματα θηρῶν.

Demosthenes de falsa leg. p. 450,3 Aeschini magno vitio vertit, quod legatus ad pedes Philippi procumbens ei paeanes cecinerit:

οὗτος (Aeschines) δ' ἐκείνου (Philippi) μὲν προυκυλινδεῖτο καὶ τοὺς παιᾶνας ᾖδεν, ὑμῶν (Atheniensium) δ' ὑπερεώρα.

Philippo igitur honores deis debiti attribuuntur.

Etiam mortuis paeanes sonare duo loci tragici docent. Electra enim in Aeschyli Choeph. 150,1 in patris sepulcrum cum lamentationibus et precibus inferias effundens chorum monet fas esse libamina lustralia mortuo oblata lamentationibus prosequi παιᾶνα τοῦ θανόντος magna voce canentem Tum chorus paeanem cantat mortuum deflens et deum obsecrans. ut redemtor aedium armis praevalidus appareat:

Electra: τοιαῖσδ' ἐπ' εὐχαῖς τάσδ' ἐπισπένδω χοάς.
ὑμᾶς δὲ κωκυτοῖς ἐπανθίζειν νόμος
παιᾶνα τοῦ θανόντος ἐξαυδωμένας.
Chorus: ἵετε δάκρυ καναχὲς ὀλόμενον
ὀλομένῳ δεσπότᾳ
πρὸς ἔρυμα τόδε κακῶν κεδνῶν τ'
ἀπότροπον ἄγος ἀπεύχετον
κεχυμένων χοᾶν· κλύε δέ μοι, κλύε,
σέβας ὦ δέσποτ', ἐξ ἀμαυρᾶς φρενός.
ὀ το το το το το το τοῖ.
ἰώ, τίς δορυσθενὴς ἀνήρ, ἀναλυτὴρ δόμων
Σκυθικά τ' ἐν χεροῖν παλίντον'
ἐν ἔργῳ βέλη 'πιπάλλων Ἄρης
σχέδιά τ' αὐτόκωπα νωμῶν ξίφη.

At non mera nenia paean vocatur, sed cum ea preces et vota de salute futura hoc in carmine coniunguntur. Et κωκυτός ad mortuum venerandum non minus aptus est quam paean vulgaris ad deos caelestes celebrandos. Faustis invocationibus ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν alioquin in paeanibus inventis hic, ut U. de Wilamowitz monet, lugubres exclamationes ὀτοτοῖ ὀτοτοῖ respondent. Salutatio igitur quaedam mortuo dicata hic paean est et observantia, per quam Electra patrem carissimum summa dignitate antecedentem cultu divino et honore dignatur.

Apud Euripidem Hel. 177 verbum paeanis eodem modo usurpatur. Helena enim de Menelai morte certior facta a Proserpina facultatem petit luctui suo convenienter canendi, uti gratiae referendae causa haec dea sub sedes nocturnas paeanes accipiat mortuos lamentantes:

. . . αἴλινον, κακοῖς,
τοῖς ἐμοῖσι σύνοχα δάκρυα,
πάθεσι πάθεα, μέλεσι μέλεα,
μουσεῖά τε θρηνήμασι ξυνῳδὰ
πέμψειε Φερσέφασσα
[φόνια,] φόνια, χάριτας ἵν' ἐπὶ δάκρυσι
παρ' ἐμέθεν ὑπὸ μέλαθρα νύχια παιᾶνας
νέκυσιν ὀλομένοις λάβῃ.

Acerbo ludibrio apud Euripidem Troad 578 et Cycl. 664 lamentationes voce paeanis ut carminis laeti significantur. De hac ironia tragica iam sermo fuit (p. 8). Illo enim loco Hecuba Andromachae, quae Troia capta in servitutem abducitur, misera sorte percussa exclamat ὤμοι. Qua interiectione commota Hectoris uxor ex eius matre quaerit: τί παιᾶν' ἐμὸν στενάζεις; — Hoc autem loco questus Cyclopis oculo privati (vs. 665: ὤμοι μάλ', ὡς ὑβρίσμεθ', ὡς ὀλώλαμεν) pulcher paean nominatur: καλός γ' ὁ παιάν· μέλπε μοι τόνδ' ὦ Κύκλωψ.

Paeanem carmen laetum Graecis fuisse multis locis docemur:

In Sophoclis fragmento 478 N. Acherontis littora paeanibus carere dicuntur, quo modo vox ἀπαιῶνας a Stobaeo explicatur. Cum Stobaeo consentit Hesychius, cui vox Euripidea ἀπαιώνιστον idem est ac δύσφημον —: Porphyr. in Stob. Ecl. 1,41,50 p. 1008: Ἀχέρων δὲ καὶ Ἀχερουσία λίμνη ταὐτόν, ὡς ὁ Σοφοκλῆς ἐν Πολυξένῃ τὴν Ἀχιλλέως ψυχὴν εἰσάγει λέγουσαν· (ἀκ)τὰς τῶν νεκρῶν λέγων παιῶν' οὐκ ἐχούσας

ἀκτὰς ἀπαιῶνάς τε καὶ μελαμβαθεῖς
λιποῦσα λίμνης ἦλθον ἄρσενας χοὰς
Ἀχέροντος ὀξυπλῆγας ἠχούσας γόους.[1])

In Euripidis fragmento 122 N. (Aristoph. Thesm. 1029—41) paeanis notio ita amplificata est. ut pro hymenaeo dicatur paean nuptialis: Mnesilochus enim Andromedam Euripideam ad saxum vinculis astrictam imitans haec ad Perseum i. e. Euripidem conversa exclamat:

ὁρᾷς · οὐ χοροῖσιν
οὐδ' ὑφ' ἡλίκων νεανίδων
(ψῆφον κημὸν) ἕστηκ' ἔχουσ'
ἀλλ' ἐν πυκνοῖς δεσμοῖσιν ἐμπεπλεγμένη
κήτει βορὰ (Γλαυκέτῃ) πρόκειμαι.
γαμηλίῳ μὲν οὐ ξὺν
παιῶνι, δεσμίῳ δέ,
γοᾶσθέ μ', ὦ γυναῖκες, ὡς

1) Sunt sane, qui distinguant ἀπ-αίωνας conferentes δυσαίωνας, ita ut littora vitae expertia dicantur.

μέλεα μὲν πέπονθα μέλεος
ὦ τάλας ἐγὼ τάλας κτλ.

Schol. ad 1030: *πάλιν ἐξ Ἀνδρομέδας.* 1034: *καὶ τοῦτο ἐξ Ἀνδρομέδας.* — Apud Aristophanem in Equit 1318 chorus spectatores iubet *παιωνίζειν*, cum Cleone de potentiae gradu deiecto iis novae res secundae acciderint:

Agoracritus 1316 Bergk: *εὐφημεῖν χρὴ καὶ στόμα κλείειν καὶ μαρτυριῶν ἀπέχεσθαι,*
καὶ τὰ δικαστήρια συγκλείειν, οἷς ἡ πόλις ἥδε γέγηθεν,
ἐπὶ καιναῖσιν δ' εὐτυχίαισιν παιωνίζειν τὸ θέατρον.

In Aristophanis Pace 551—55 hac dea ex antro, in quo diu bello saeviente occulta iacuerat, ad lucem extracta, Trygaeus ut auctor belli finiti agricolas hortatur, ut armis abiectis ad suum quisque opus *παιωνίσας* rus redeat:

555 B. *ἀλλὰ πᾶς χώρει πρὸς ἔργον εἰς ἀγρὸν παιωνίσας.*

Hi duo loci Aristophanei eius modi sunt, ut dubitari possit, utrum de toto carmine laeto sermo sit an de solis faustis exclamationibus. Quae apud Aristophanem saepius occurrunt mediae interpositae orationi velut:

Av. 1763 *ἀλαλαλαί, ἰὴ Παιήων*
τήνελλα καλλίνικος, ὦ
δαιμόνων ὑπέρτατε.
Lys. 1291 *ἀλαλαλαί, ἰὴ παιών·*
αἴρεσθ' ἄνω, ἰαί,
ὡς ἐπὶ νίκῃ, ἰαί.
εὐοῖ εὐοῖ, εὐαῖ εὐαῖ.

Thesm. 311 *Ἰὴ παιών, ἰὴ παιών. Χαίρωμεν.*

Talibus interiectionibus aliis locis non laetitia exprimitur, sed potius salus petitur:

Ach. 1212, ubi Lamachus doloribus cruciatus exclamat: *ἰὼ ἰὼ Παιὰν Παιάν.*

Vesp. 875, ubi chorus ante iudicium, quod in domo Philocleonis fit, diis vota facit:

ὦ Φοῖβ' Ἄπολλον Πύθιε,
ἐπ' ἀγαθῇ τύχῃ
τὸ πρᾶγμ' ὃ μηχανᾶται
ἔμπροσθεν οὗτος τῶν θυρῶν
ἅπασιν ἡμῖν ἁρμόσαι
παυσαμένοις πλάνων.
Ἰήιε Παιάν.

Equ. 408 cum his exclamationibus voces *Βάκχε Βάκχε* coniunguntur. Chorus enim equitum contra Cleonem haec canit:

ὦ περὶ πάντ' ἐπὶ πᾶσί τε πράγμασι
δωροδόκοισιν ἐπ' ἄνθεσιν ἵζων,
εἴθε φαύλως, ὥσπερ εὗρες, ἐκβάλοις τὴν ἔνθεσιν.

ᾄσαιμι γὰρ τότ' ἂν μόνον·
πῖνε πῖν' ἐπὶ συμφοραῖς·
τὸν Ἰουλίου τ' ἂν οἴομαι, γέροντα πυρροπίπην
ἡσθέντ' ἰηπαιωνίσαι καὶ Βακχέβακχον ᾆσαι.

In Platonis Axiocho p. 365[b] (*οὐκ ἐπιλογιῇ τὴν φύσιν περιεσκεμμένως ἀνὴρ τοσόσδε τῷ χρόνῳ καὶ κατήκοος λόγων καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον, Ἀθηναῖος, ὅτι τὸ κοινὸν δήπου τοῦτο καὶ πρὸς ἅπαντας θρυλούμενον, παρεπιδημία τίς ἐστιν ὁ βίος, καὶ ὅτι δεῖ ἐπιεικῶς διαγαγόντας εὐθύμως μόνον οὐχὶ παιωνίζοντας εἰς τὸ χρεὼν ἀπιέναι;* —) — et apud Demosthenem De cor. 321,16 (*κωμάζειν καὶ παιανίζειν ἐπὶ ταῖς τῶν Ἑλλήνων συμφοραῖς*) *παιανίζειν* idem est ac laetitia exsultare.

Paean militaris.

Adhuc omisimus de duabus paeanis speciebus agere, quae seorsim tractandae sunt: de paeane militari et de paeane convivali. Ac primum quidem videamus, quid de illo traditum sit. Cum autem rationes diversissimae sint, quibus cantatus est, et ab aliis scriptoribus aliae res aliaque tempora describantur, rei natura postulat, ut singulos quibus paean commemoratur locos distineamus neve ad unam paeanis militaris imaginem cogitatione fingendam adhibeamus. Discernendum autem est inter eum, qui ante pugnam animos militum ad virtutem bellicam accendat, et eum, qui post pugnam vel expeditionem laetitiam victoriae exprimat.

Illum nobis pulcherrime Aeschylus in Persis 386—94 describit. Graeci ante pugnam navalem Salaminiam sole totam regionem collustrante tubae sonis inflammati alta voce paeanem sollemnem canunt, cuius sonitus a saxeis insulae littoribus repercussus ipsis faustum omen praebet, hostibus vero spe depulsis terrorem inicit:

ἐπεί γε μέντοι λευκόπωλος ἡμέρα
πᾶσαν κατέσχε γαῖαν εὐφεγγὴς ἰδεῖν,
πρῶτον μὲν ἠχῇ κέλαδος Ἑλλήνων πάρα
μολπηδὸν ηὐφήμησεν, ὄρθιον δ' ἅμα
390 D *ἀντηλάλαξε νησιώτιδος πέτρας*
ἠχώ· φόβος δὲ πᾶσι βαρβάροις παρῆν
γνώμης ἀποσφαλεῖσιν· οὐ γὰρ ὡς φυγῇ
παιᾶν' ἐφύμνουν σεμνὸν Ἕλληνες τότε
ἀλλ' ἐς μάχην ὁρμῶντες εὐψύχῳ θράσει.

Huc referri potest etiam is paean, qui ab Aeschylo S. c. Th. 268 commemoratur. Chorum enim virginum Thebanarum in urbe pericula, quae Thebis a Polynice eiusque sociis immineant, magna voce lamentantem Eteocles ne cives ad pugnandum tardiores fiant (236—8) querelis desistere atque potius cantu sacro paeanis Thebanos

consolantis eorumque metum discutientis sicut in sacris, ut dii civibus pugnantibus propitii sint, precari iubet: [1])

εὔχου τὰ κρείσσω ξυμμάχους εἶναι θεούς·
κἀμῶν ἀκούσασ' εὐγμάτων, ἔπειτα σὺ
ὀλολυγμὸν ἱερὸν εὐμενῆ παιάνισον
Ἑλληνικὸν νόμισμα θυστάδος βοῆς
θάρσος φίλοις, λύουσα πολέμιον φόβον.
. . . .
τοιαῦτ' ἐπεύχου μὴ φιλοστόνως θεοῖς,
μηδ' ἐν ματαίοις κἀγρίοις ποιφύγμασιν. .

In Euripidis Troadis misera Hecuba paeanem exsecratur, quem Graeci Troiam navigantes ad tibiae fistulaeque sonos cecinerint:

πρῴραι ναῶν ὠκεῖαι
Ἴλιον ἱερὸν αἳ κώπαις
δι' ἅλα πορφυροειδέα καὶ λιμένας
N. *Ἑλλάδος εὐόρμους*
αὐλῶν παιᾶνι στυγνῷ
συρίγγων τ' εὐφθόγγων φωναῖς
βαίνουσαι πλεκτὰν Αἰγύπτου
παιδείαν ἐξηρτήσασθ'
αἰαῖ Τροίας ἐν κόλποις κτλ.

Eur. Phoen. 1098 1103 paean tubaeque sonant Argivorum et Thebanorum inter sese congredientium:

Ἄγγελος: . . . πεύκαισι δ' ἀπ' ὀρθίου
λεύκασπιν εἰσορῶμεν Ἀργείων στρατὸν
Τευμησὸν ἐκλιπόντα· καὶ τάφρον πέλας
δρόμῳ συνῆψεν ἄστυ Καδμείας χθονός·
παιὰν δὲ καὶ σάλπιγγες ἐκέλαδον ὁμοῦ
ἐκεῖθεν ἔκ τε τειχέων ἡμῶν πάρα.

Cum Argivi cursu Thebas petant, fieri non potest, ut multi versus paeanis canantur. Fortasse non de carmine, sed solis de invocationibus velut *Ἰὴ Παιάν, Ἰὴ Παιάν* cogitandum est. cf. p. 6.

Thuc. I,50: Corcyraei a Corinthiis proelio navali victi denuo navibus congressuri paeanem exordiuntur: *Ἤδη δὲ ἦν ὀψὲ καὶ ἐπεπαιώνιστο αὐτοῖς ὡς ἐς ἐπίπλουν καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐξαπίνης πρύμναν ἐκρούοντο.* . . Thuc. IV, 43: Corinthii, qui primo impetu facto pedes retulerant, paeane ad hostes iterum aggrediendos animos

1) Talem paeanem exspectamus canticum insequens futurum esse (287—368). Atque re vera virgines deos tutelares urbis alta voce implorant, ut patriam tueantur civibusque gloriam praebeant, sed etiam quamquam ab Eteocle vetitae pavidis ex animis graves sollicitudines effundunt. Tamen si hoc canticum paeanem vocemus, ab usu dicendi tragico haud aberremus. (cf. Soph. Oed. R. 5,185).

suos confirmant: *οἱ δὲ ὑποχωρήσαντες πρὸς αἱμασιάν (ἦν γὰρ τὸ χωρίον πρόσαντες πᾶν) βάλλοντες τοῖς λίθοις καθύπερθεν ὄντες καὶ παιωνίσαντες ἐπῄεσαν αὖθις, δεξαμένων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν χερσὶν ἦν πάλιν ἡ μάχη.* — Thuc. VI, 32: Athenienses in Siciliam navigaturi, antequam classem Piraeo educant, precibus libationibusque factis paeanem canunt: *παιωνίσαντες δὲ καὶ τελεώσαντες τὰς σπονδὰς ἀνήγοντο.* Huius paeanis alacritas VII. 75 lamentationibus opponitur Atheniensium ad Syracusas calamitatibus afflictorum: *Μέγιστον γὰρ δὴ τὸ διάφορον τοῦτο Ἑλληνικῷ στρατεύματι ἐγένετο, οἷς ἀντὶ μὲν τοῦ ἄλλους δουλωσομένους ἥκειν αὐτοὺς τοῦτο μᾶλλον δεδιότας μὴ πάθωσι ξυνέβη ἀπιέναι, ἀντὶ δ' εὐχῆς τε καὶ παιάνων, μεθ' ὧν ἐξέπλεον, πάλιν τούτων τοῖς ἐναντίοις ἐπιφημίσμασιν ἀφορμᾶσθαι.*

Ex Thuc VII. 44 inter Atheniensium paeanem et Dorum interfuisse patet, ita ut nocte quominus quisquam cognosceretur impediente Athenienses cum Syracusanis pugnantes non minus sociorum Doricorum quam hostium paeane perterrerentur atque amici cum amicis, quod paeane decipiebantur, manus conserentes vix seiungerentur: *Μέγιστον δὲ καὶ οὐχ ἥκιστα ἔβλαψεν ὁ παιωνισμός· ἀπὸ γὰρ ἀμφοτέρων παραπλήσιος ὢν ἀπορίαν παρεῖχεν. Οἵ τε γὰρ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι καὶ ὅσον Δωρικὸν μετ' Ἀθηναίων ἦν, ὁπότε παιωνίσειαν, φόβον παρεῖχε τοῖς Ἀθηναίοις, οἵ τε πολέμιοι ὁμοίως. ὥστε τέλος ξυμπεσόντες αὐτοῖς κατὰ πολλὰ τοῦ στρατοπέδου, ἐπεὶ ἅπαξ ἐταράχθησαν, φίλοι τε φίλοις καὶ πολῖται πολίταις οὐ μόνον ἐς φόβον κατέστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐς χεῖρας ἀλλήλοις ἐλθόντες μόλις ἀπελύοντο.*

Saepius paean militaris a Xenophonte commemoratur:

Hell. II. 4, 17: Thrasybulus triginta tyrannos eversurus suos monet, ut, ubi ipse paeanem exorsus sit et secum cecinerint, Enyalium invocantes in hostes irruant: *ἐξάρξω μὲν οὖν ἐγὼ ἡνίκ' ἂν καιρὸς ᾖ παιᾶνα· ὅταν δὲ τὸν Ἐνυάλιον παρακαλέσωμεν, τότε πάντες ὁμοθυμαδὸν ἀνθ' ὧν ὑβρίσθημεν τιμωρώμεθα τοὺς ἄνδρας.* Hinc ne quis cum Scholiasta ad Thuc. I, 50 et Suida p. 2903 C. paeanem Enyalio cantatum esse putet, obstant inprimis tres loci Xenophontei: An. V, 2. 14 Graeci, postquam ad tubae sonos paeanem cecinerunt, tum demum Enyalio clamorem edunt *ἐπεὶ δὲ ἐπαιάνισαν καὶ ἡ σάλπιγξ ἐφθέγξατο, ἅμα τε τῷ Ἐνυαλίῳ ἠλέλιξαν καὶ ἔθεον δρόμῳ οἱ ὁπλῖται, καὶ τὰ βέλη ὁμόσε ἐφέρετο.* — Anab. VI, 5. 27: *ἀλλ' ἐπεὶ ὑπηντίαζεν ἡ φάλαγξ τῶν ὁπλιτῶν ταχὺ πορευομένη καὶ ἅμα ἡ σάλπιγξ ἐφθέγξατο καὶ ἐπαιάνιζον καὶ μετὰ ταῦτα ἠλέλιζον.* . . Sane Cyrop. VII. 1,25 de Persarum exercitu sermo est, sed in Institutione Cyri Xenophon Graecorum morem hac in re secutus esse videtur: . . *ἡνίκα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς εἶναι, ἐξῆρχε* [1]) *παιᾶνα, συνεπήχησε δὲ πᾶς ὁ στρατός. Μετὰ δὲ τοῦτο τῷ Ἐνυαλίῳ τε ἅμα ἐπηλάλαξαν καὶ ἀνίσταται ὁ Κῦρος καὶ εὐθὺς μετὰ τῶν ἱππέων λαβὼν πλαγίους τοὺς πολεμίους ὁμόσε αὐτοῖς τὴν ταχίστην συνεμίγνυεν.* — Cyrop. VII, 1, 9: Cyrus milites paeane exordiendo quasi signum pugnae se daturum esse nuntiat: *ἐπειδὰν δὲ ἐκεῖ γένωμαι, ὅταν ἤδη ὁμοῦ προσιόντες ἀλλήλοις γιγνώμεθα, παιᾶνα ἐξάρξω, ὑμεῖς δὲ ἐπείγετε.*

1) Ducem saepius cantum exorditum esse ex compluribus locis apparet.

Paeanem, sicut res atque natura postulat, more communi constitutum esse cognoscimus ex Cyrop. III, 3, 58, ubi Cyrus tessera data paeanem *τὸν νομιζόμενον* exorditur. Ibidem paean in universum ad deos refertur. Paeane enim pie canendo milites fiduciam in diis collocantes minus homines timere: *Ἕως δ' ἔτι ἔξω βελῶν ἦσαν, παρηγγύα ὁ Κῦρος σύνθημα Ζεὺς ξύμμαχος καὶ ἡγεμών. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἧκε τὸ σύνθημα ἀνταποδιδόμενον, ἐξῆρξεν αὖ ὁ Κῦρος παιᾶνα τὸν νομιζόμενον· οἱ δὲ θεοσεβῶς πάντες συνεπήχησαν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· ἐν τῷ τοιούτῳ γὰρ δὴ οἱ δεισιδαίμονες ἧττον τοὺς ἀνθρώπους φοβοῦνται. ἐπεὶ δὲ ὁ παιὰν ἐγένετο ἅμα πορευόμενοι οἱ ὁμότιμοι . . .*

Anab. IV, 8, 16: preces cum paeane coniunguntur: *ἐκ τούτου παρηγγύησαν οἱ στρατηγοὶ εὔχεσθαι· εὐξάμενοι δὲ καὶ παιανίσαντες ἐπορεύοντο.*

Paeanem militarem non idem significare ac clamorem certum est, quippe qui multis locis post paeanem edatur (Cyrop. VII, 1, 25. Hell. II, 4, 17. An. V, 2, 14, VI, 5, 27), sed re vera cantum legibus musicis subiectum. (cf. Aesch. Pers. 389: *μολπηδόν.*) Sed non multis ex versibus, nonnumquam fortasse, cum tempus deficiebat, solis ex invocationibus velut *ἰὴ Παιάν* constitisse probant hi loci: An. IV, 3, 29 et 31, ubi paeanem in cursu cantatum esse verisimile est, cum militibus, qui intra teli iactum erant, tempus non relinqueretur paeanem ante impetum canendi: *τοῖς δὲ παρ' ἑαυτῷ παρήγγειλεν, ἐπειδὰν σφενδόνη ἐξικνῆται καὶ ἀσπὶς ψοφῇ παιανίσαντας θεῖν εἰς τοὺς πολεμίους . . . Οἱ δὲ Ἕλληνες παιανίσαντες ὥρμησαν δρόμῳ ἐπ' αὐτούς· οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο.*

Paeanem militarem breve precationis carmen sollemne fuisse suspicandum est, quo dei auxilium imploraretur. cf. Etymol. M s. v. *παιωνίσαντες.*

An. I, 8, 17: Graeci, cum paeanem exordiebantur, non amplius tria vel quattuor stadia ab hostibus aberant: *καὶ οὐκέτι τρία ἢ τέτταρα στάδια διειχέτην τὼ φάλαγγε ἀπ' ἀλλήλων, ἡνίκα ἐπαιάνιζόν τε οἱ Ἕλληνες καὶ προήρχοντο ἀντίοι ἰέναι τοῖς πολεμίοις.*

An. I, 10, 10: Graeci, ubi hostium aciem prope constitutam aspexerunt, in eos paeanem canentes denuo impetum fecerunt:[1]) *Ὡς δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες ἐγγύς τε ὄντας καὶ παρατεταγμένους, αὖθις παιανίσαντες ἐπῄεσαν πολὺ ἔτι προθυμότερον ἢ τὸ πρόσθεν.*

An. IV, 3, 18: Libationibus factis milites ab hostibus fluvio seiuncti paeanem cecinerunt et clamorem ediderunt: *καὶ οἱ μὲν μάντεις ἐσφαγιάζοντο εἰς τὸν ποταμόν· οἱ δὲ πολέμιοι ἐτόξευόν τε καὶ ἐσφενδόνων, ἀλλ' οὔπω ἐξικνοῦντο. Ἐπεὶ δὲ καλὰ ἦν τὰ σφάγια, ἐπαιάνιζον πάντες οἱ στρατιῶται καὶ ἀνηλάλαζον, συνωλόλυζον δὲ καὶ γυναῖκες ἅπασαι.*

Hell IV, 2, 19: paean Lacedaemoniis adventum hostium nuntiat: *Τέως μὲν*

1) Etiam Thuc. I, 50 et IV, 43 paean iteratur.

οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ᾐσθάνοντο προσιόντων τῶν πολεμίων· καὶ γὰρ ἦν λάσιον τὸ χωρίον· ἐπεὶ δ' ἐπαιάνισαν, τότε δὴ ἔγνωσαν καὶ εὐθὺς ἀντιπαρήγγειλαν ἅπαντας διασκευάζεσθαι ὡς εἰς μάχην.

Lysias Or. funebr. 194 de paeanibus Graecorum et barbarorum inter sese mixtis tradit in navium impetu cantatis: *ἀκούοντες δ' ἐν ταὐτῷ συμμεμιγμένου Ἑλληνικοῦ καὶ βαρβαρικοῦ παιᾶνος, παρακελευσμοῦ δ' ἀμφοτέρων καὶ κραυγῆς τῶν διαφθειρομένων καὶ τῆς θαλάττης μεστῆς τῶν νεκρῶν. . .* Quid hic voce paeanis significatum sit, Lysias vel is, qui hanc orationem scripsit, Reiskio his verbis declarare videtur: *παρακελευσμοῦ δ' ἀμφοτέρων καὶ κραυγῆς τῶν διαφθειρομένων.* Sed paeanem idem significare posse atque exhortationes pugnantium eiulatusque morientium incredibile est. cf. Xen. Cyrop. III, 3, 59 et Aesch. Pers. 401—405, quibus locis aperte inter paeanem et exhortationes pugnantium distinguitur.

Paeanem barbarum etiam Plat. Ep. VII, 348e Dionysii mercenarii aggressuri clamant: *ὁ δ' ἐπεχείρει βιάζεσθαι κλείσας τὰς τῆς ἀκροπόλεως πύλας, οἱ δ' ἐφέροντο εὐθὺς πρὸς τὰ τείχη παίωνά τινα ἀναβοήσαντες βάρβαρον καὶ πολεμικόν.* —

Quaeri potest, cui deo vel quibus deis is paean, qui ante pugnam vel bellum canebatur, dicatus sit. Schwalbio quidem persuasum est hunc quoque paeanem semper Apollini cantatum esse (cf. l. c. p. 7, 8). Ex testimoniis autem, quibus Schwalbe nititur, (Strab. IX, 3, 12 p. 422 — Macrob. Sat. I, 17) nihil colligi potest nisi hoc Ephorum (apud Strabonem) et eum, quem Macrobius sequitur, diversis modis originem exclamationis militum ad pugnam proficiscentium: *ἰὴ Παιάν, ἰὲ Παιάν, ἴε Παιάν* etc. (cf. Bergk. Poet. Lyr. III. carm. pop. 45, 47 et Bode. Hist. Poes. Gr. II, 1 p 9, 10, 11 Not.) ad Apollinem per fabulam rettulisse. Bode (l. c. II, 1 p. 9.) paeanem militarem cum Apollinis cultu non coniunctum fuisse suo iure negare videtur. Certe iis locis, ubi paean ante pugnam cantatus commemoratur, de Apolline sermo non est. cf. Schol. Thuc. I, 50 et Suid. p. 2903 C: p. 15. — cf. etiam voces Cyrop. III, 3, 58 (p. 16) generaliter dictas: *θεοσεβῶς, δεισιδαίμονες.*

Progrediamur ad eum paeanem, qui post pugnam vel bellum victoria parta a laetis militibus canitur.

Iam Homerus Il. χ 391—3 Achillem Myrmidones suos adhortantem facit, ut Hectore occiso gloriam magnam adepti paeanem canant:

Νῦν δ' ἄγ' ἀείδοντες παιήονα κοῦροι Ἀχαιῶν,
Νηυσὶν ἔπι γλαφυρῇσι νεώμεθα, τόνδε δ' ἄγωμεν.

Sequitur canticum paeanis:

Ἠράμεθα μέγα κῦδος· ἐπέφνομεν Ἕκτορα δῖον,
ᾧ Τρῶες κατὰ ἄστυ θεῷ ὣς εὐχετόωντο.

Qui deus aut qui dei hoc carmine celebrentur, inde non cognoscimus. Fortasse de Iove cogitandum est. Certe Apollini, quippe cui Troiani, imprimis Hector cordi

sint (cf. Il. XX, 450 — XXII, 15) paeane pro victoria ab Hectore reportata gratias agere non verisimile est. cf. Bode Hist. Poes. Gr. II,1 p. 17,18. [1])

Apud Aeschylum S. c. Th. 634,5 Polynices Thebas oppugnaturus in animum induxit in muros egressus paeanem exordiri, quo Thebis captis laetitiam gestientem exprimeret:

Ἄγγελος nuntiat Eteocli:

πύργοις ἐπεμβὰς κἀπικηρυχθεὶς χθονὶ
635 D. *ἁλώσιμον παιᾶν᾽ ἐπεξιάκχασεν,*
σοὶ ξυμφέρεσθαι καὶ κτανὼν θανεῖν πέλας
ἢ ζῶντ᾽ ἀτιμαστῆρ᾽ ὅπως ἀνδρηλάτην
φυγῇ τὸν αὐτὸν τόνδε τίσασθαι τρόπον.

Herodoto teste V,1 Perinthii contra Paeones bellum gerentes, cum iis in certamine singulari a ternis utriusque exercitus instituto res prospere cessissent, laeti paeanem canunt: *Νικώντων δὲ τὰ δύο τῶν Περινθίων ὡς ἐπαιώνιζον κεχαρηκότες, συνεβάλοντο οἱ Παίονες τὸ χρηστήριον αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ εἶπάν κου παρὰ σφίσι αὐτοῖσι „νῦν ἂν εἴη ὁ χρησμὸς ἐπιτελεόμενος ἡμῖν, νῦν ἡμέτερον τὸ ἔργον." Οὕτω τοῖσι Περινθίοισι παιωνίσασι ἐπιχειρέουσι οἱ Παίονες.* .

Thucydides II,91 prodit Peloponnesios felicem eventum pugnae navalis simul navigantes paeane celebravisse: *Οἱ δὲ παραγενόμενοι ὕστερον ἐπαιώνιζόν τε ἅμα πλέοντες ὡς νενικηκότες.*

Apud Xenophontem Hell. VII, 2, 15 Phliasii Sicyoniis victis tropaea splendida erigunt paeanem canentes, ut fas est: *Τούτων δὲ γενομένων οἱ μὲν Φλιάσιοι τρόπαιον ἵσταντο λαμπρὸν παιανίζοντες ὥσπερ εἰκός.*

§ 23 urbe capta in sollemnibus epulis post libationes paean denuo laetis ex animis effunditur: *Κἀκεῖνοι μὲν ταῦτα δειπνήσαντες καὶ οἴκοθεν ἄλλα ἐλθόντα ὡς ἐπ᾽ εὐτυχίᾳ σπείσαντες καὶ παιανίσαντες καὶ φυλακὰς κατασκευασάμενοι κατέδαρθον.*

Cyrop. IV, 1: Assyriis in castra repulsis et Croeso eiusque sociis fugatis Cyrus Persas ob virtutem collaudat atque ut pios homines diis libationes offerre paeanemque ordiri iubet: *νῦν δὲ ὡς θεοφιλεῖς καὶ ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἄνδρες δειπνοποιεῖσθε καὶ σπονδὰς τοῖς θεοῖς ποιεῖσθε καὶ παιᾶνα ἐξάρχεσθε. . .*

1) Iam veteribus interpretibus Apollinem ut Graecorum hostem a Graecis carmine efferri mirum est visum. cf. Schol. Il. χ 391. Nullius momenti sunt, quae in alio scholio ad Il. χ 391 et a Schwalbio (Progr. Magdeb. a. 1847 p. 8) contra monentur. In scholio dicitur Achillem Apollinem sibi conciliare studuisse, sicut Il. VI, 87 Troianos Minervam. At huius consili nihil est apud Homerum. Atque Schwalbe, qui quam plurimos paeanum ad Apollinis cultum refert, hunc quoque in Apollinem cani contendit, quod fieri non potuerit, ut Apollo victoriae Iove auctore partae expers esset. Sed hoc ita esse non probavit. Praeterea cum nostro loco comparavit Hesiod. Scut. 68, ubi Cycnus cum Hercule congressurus Apollinem invocat, cuius hostis exstiterat. Sed loco Homerico Apollinis nulla commemoratio fit. — Sane Il. A 473 *παιήων* carmen in Apollinis honorem cantatum significat, at non per se, sed contexta tantum verborum.

Hell. VII, 4, 36: indutiis constitutis in laeto convivio post libationes paean canitur: *Γενομένων δὲ τῶν ὅρκων καὶ ὀμοσάντων τῶν τε ἄλλων ἁπάντων καὶ τῶν Τεγεατῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Θηβαίου. . . . οἱ μὲν ἄλλοι Ἀρκάδες ἐν τῇ Τεγέᾳ αὐτοῦ ἐπικαταμείναντες ἐδειπνοποιοῦντό τε καὶ εὐθυμοῦντο καὶ σπονδὰς καὶ παιᾶνας ὡς εἰρήνης γεγενημένης ἐποιοῦντο. . .*

Paean convivalis.

Postremis his locis Xenophonteis paean sonat in convivio post libationes ob rem in bello feliciter gestam aut pacem constitutam. Sed omnino Graecis mos fuit in conviviis paeanes canendi. Iam Alcman fr. 22 B in epulis et conviviis phiditiorum Spartiatas decere paeanem exordiri dicit:

Φοίναις δὲ καὶ ἐν θιάσοισιν
ἀνδρείων παρὰ δαιτυμόνεσσιν
πρέπει παιᾶνα κατάρχειν.

Fortasse etiam Archilochus fr. 76 B. talem paeanem commemorat:

Αὐτὸς ἐξάρχων πρὸς αὐλὸν Λέσβιον παιήονα

Verbum quidem *ἐξάρχειν* Archilochus etiam fr. 77 de eo usurpavit, qui in convivio carmen canere incipit. Eodem modo Alcman in fragmento modo citato verbo *κατάρχειν* usus est. Meineke quoque illum paeanem in convivio aliquo cantari opinatur, cum iis, quae Athenaeus XIV p 218 A ex Philochoro tradit permotus fragmentum 76 fragmento 77 subiunxerit, quo poeta sese iure dicit meri vi fulminatum pulchrum carmen Liberi regis, dithyrambum exordiri. Verbum *Λέσβιον* utrum ad *αὐλόν* an ad *παιήονα* referendum sit, Liebel (Archilochi Reliquiae p. 128) recte dubitat, cum neque quid tibia Lesbia significet neque quid paean Lesbius satis constet. Huius enim num metrum choriambicum proprium fuisse Bode (Hist. Poes. Gr. II, 1, p 47) recte suspicatus sit, incertum est.

Apud Aeschylum Agam. 244—6 si Hartung pro *αἰῶνα*, quod codices praebent, *παιῶνα* recte coniecerit, de paeane convivali sermo sit, qui ab Iphigenia in patris coenaculis opiparis post tertias libationes canatur: . . .

πρέπουσα θ᾽ ὡς ἐν γραφαῖς, προσεννέπειν
θέλουσ᾽. ἐπεὶ πολλάκις
πατρὸς κατ᾽ ἀνδρῶνας εὐτραπέζους
ἔμελψεν. ἁγνῇ δ᾽ ἀταύρωτος αὐδῇ πατρὸς
245 D. *φίλου τριτόσπονδον εὔποτμον*
παιᾶνα φίλως ἐτίμα.

Meminit Hartung *αἰῶνα* corrigens Pherecratis fragmenti apud Athen. XV, p 685 A servati, ubi aliquis, cum pocula tertium implentur, [1]) paeanem more communi Graecorum clamat:

1) Ita explicavit Schweighaeuser verbum *τρίτον* (ad Athen.), Schwalbe (l. c. p. 40) ter repetitam exclamationem *Παιάν* intelligendam esse

ἔγχει κἀβιβόα τρίτον παιῶν᾽, ὡς νόμος ἐστίν.

Quod et is, de quo Pherecrates loquitur, solus est, si Hartung recte coniecit, Iphigenia Aeschylea sola paeanem canit, hoc dignum est, quod commemoretur, cum id carmen, quod in convivio a singulis canitur, *σκόλιον* dici soleat. cf. Bernhardy. (Hist. Litt. Gr. II,1 ed. p. 553). Sed etiam Plut de mus. p. 1147 in fine convivii paean a solo convivatore canitur. cf. contra Pind. fr. 122 B.

Antiphanes apud Athen. IV 692 F a convivis post *σκόλιον*, quo laus Harmodii celebratur, paeanem cani fingit.

Ἁρμόδιος ἐπεκαλεῖτο, παιὰν ᾔδετο,
μεγάλην Διὸς σωτῆρος ἄκατον ἦρέ τις.

In honorem Iovis vitam conservantis hunc paeanem cantari solere apertum est. Fortasse etiam apud Aeschylum l. c. eidem deo laudes gratesque dicantur.

Ex Xenophontis duobus locis: Anab. VI,1,5 et Symp. II,1 discimus (sacra) et libationes in convivio paeanem sequi solere: *Θύσαντες δὲ βοῦς τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἄλλα ἱερεῖα εὐωχίαν μὲν ἀρκοῦσαν παρεῖχον, κατακείμενοι δὲ ἐν στιβάσιν ἐδείπνουν καὶ ἔπινον ἐκ κερατίνων ποτηρίων, οἷς ἐνετύγχανον ἐν τῇ χώρᾳ. Ἐπεὶ δὲ σπονδαὶ ἐγένοντο καὶ ἐπαιώνισαν, ἀνέστησαν πρῶτον μὲν Θρᾷκες καὶ πρὸς αὐλὸν ὠρχήσαντο σὺν τοῖς ὅπλοις. — Ὡς δ᾽ ἀφῃρέθησαν αἱ τράπεζαι καὶ ἐσπείσαντο καὶ ἐπαιάνισαν, ἔρχεται αὐτοῖς ἐπὶ κῶμον Συρακόσιός τις ἄνθρωπος. . .*

Eodem modo quo *προσόδια*[1]) etiam paeanes convivales a choro saltante ad tibias cantari posse docet Xen. Anab. VI,1,11: *ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐπιόντες οἱ Μαντινεῖς καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἀρκάδων ἀναστάντες ἐξοπλισάμενοι ὡς ἐδύναντο κάλλιστα ᾖσάν τε ἐν ῥυθμῷ πρὸς τὸν ἐνόπλιον ῥυθμὸν αὐλούμενοι καὶ ἐπαιάνισαν καὶ ὠρχήσαντο ὥσπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσόδοις.*

Demosthenes De fals. leg. Aeschini vitio tribuit, quod Atheniensium sociis devictis victoriam libationibus supplicationibusque una cum Philippo coronatus paeanes canens celebraverit: *οὗτος εἰς τὰ ἐπινίκια τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ πολέμου, ἃ Θηβαῖοι καὶ Φίλιππος ἔθυον, εἱστιᾶτο ἐλθών, καὶ σπονδῶν μετεῖχε καὶ εὐχῶν, ἃς ἐπὶ τοῖς τῶν συμμάχων τῶν ὑμετέρων τείχεσι καὶ χώρᾳ καὶ ὅπλοις ἀπολωλόσιν ηὔχετο ἐκεῖνος· καὶ συνεστεφανοῦτο καὶ συνεπαιάνιζε Φιλίππῳ καὶ φιλοτησίας προὔπινε.*

Aeschines De fals. leg. 49,42 contra ea, quae Demosthenes loco modo citato ei exprobraverat, se defendit dicens, si patria incolumi neque civibus calamitate publica conflictantibus in honorem dei (*ὁ θεός*) paeanem cum ceteris permultis legatis cecinerit, pie se fecisse, non iniuste, iureque se liberari: *συνῇδεν γὰρ τοὺς παιᾶνας Φιλίππῳ κατεσκαμμένων τῶν ἐν Φωκεῦσι πόλεων, ὥς φησιν ὁ κατήγορος. Ποίῳ τεκμηρίῳ*

1) cf. Procl. ap. Phot. bibl. 320 A, 23 Bekk.

δύναιτ᾽ ἄν τις σαφῶς τοῦτο ἐπιδεῖξαι· ἐκλήθην μὲν γὰρ ἐπὶ τὰ ξένια μετὰ τῶν συμπρέσβεων· ἦσαν δ᾽ οἱ κλητοὶ καὶ συνδειπνοῦντες σὺν ταῖς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων πρεσβείαις οὐκ ἐλάττους ἢ διακόσιοι. . . καὶ τῷγε (Demostheni) *δῆλος ἦν, εἰ μή γε ὥσπερ ἐν τοῖς χοροῖς προῇδον; οὐκοῦν εἰ μὲν ἐσίγων, ψευδῆ μου κατηγορεῖς· εἰ δὲ ὀρθῆς ἡμῖν τῆς πατρίδος οὔσης καὶ τῶν πολιτῶν κοινῇ μηδὲν ἀτυχούντων συνῇδον μετὰ τῶν ἄλλων συμπρέσβεων τὸν παιᾶνα, ἡνίκα ὁ θεὸς μὲν ἐτιμᾶτο, Ἀθηναῖοι δὲ μηδὲν ἠδόξουν, εὐσέβουν, ἀλλ᾽ οὐκ ἠδίκουν, καὶ δικαίως ἂν σωζοίμην.*

Ut in convivio ita etiam in sacris faciundis ritum Graecum fuisse deos paeanibus invocandi et uti propitii sint precandi Aeschylus S. c. Th. 268,9 expressis verbis dicit paeanem sic explicans: *ὀλολυγμὸν ἱρὸν εὐμενῆ, Ἑλληνικὸν νόμισμα θυστάδος βοῆς.* — Restat, ut de duobus locis Platonicis agam:

Plato Legg. 700 duas musices Atheniensis aetates bellis Persarum diremtas distinguit, quarum antiquior posteriori cum aliis rebus tum accurata distinctione atque separatione singulorum generum praestiterit. In eorum numero paeanes quoque refert, qui legibus musices violatis suis temporibus dithyrambis misceantur: *Τοῖς περὶ τὴν μουσικὴν πρῶτον τὴν τότε* (ante Persarum bella), *ἵνα ἐξ ἀρχῆς διέλθωμεν τὴν τοῦ ἐλευθέρου λίαν ἐπίδοσιν βίου. διῃρημένη γὰρ δὴ τότε ἦν ἡμῖν ἡ μουσικὴ κατὰ εἴδη τε ἑαυτῆς ἄττα καὶ σχήματα καί τι ἦν εἶδος ᾠδῆς εὐχαὶ πρὸς θεούς, ὄνομα δὲ ὕμνοι ἐπεκαλοῦντο, καὶ τούτῳ δὴ τὸ ἐναντίον ἦν ᾠδῆς ἕτερον εἶδος, θρήνους δέ τις ἂν αὐτοὺς μάλιστα ἐκάλεσε, καὶ παίωνες ἕτερον, καὶ ἄλλο Διονύσου γένεσις οἶμαι διθύραμβος λεγόμενος. νόμους τε αὐτὸ τοῦτο τοὔνομα ἐκάλουν, ᾠδὴν ὥς τινα ἑτέραν· ἐπέλεγον δὲ κιθαρῳδικούς. τούτων δὴ διατεταγμένων καὶ ἄλλων τινῶν οὐκ ἐξῆν ἄλλῳ εἰς ἄλλο καταχρῆσθαι μέλους εἶδος . . . . . μετὰ δὲ ταῦτα προϊόντος τοῦ χρόνου ἄρχοντες μὲν τῆς ἀμούσου παρανομίας ποιηταὶ ἐγίγνοντο φύσει μὲν ποιητικοί, ἀγνώμονες δὲ περὶ τὸ δίκαιον τῆς Μούσης καὶ τὸ νόμιμον, βακχεύοντες καὶ μᾶλλον τοῦ δέοντος κατεχόμενοι ὑφ᾽ ἡδονῆς, κεραννύντες δὲ θρήνους τε ὕμνοις καὶ παίωνας διθυράμβοις, καὶ αὐλῳδίας δὴ ταῖς κιθαρῳδίαις μιμούμενοι καὶ πάντα εἰς πάντα ξυνάγοντες.* — Attribuit igitur Plato priscis paeanibus, ut Plutarchi verbis utar (Mor. p. 389 B) *τεταγμένην καὶ σώφρονα μοῦσαν* incorruptam tumore dithyrambico. Quodsi Sophocles in Trachiniis (cf. p. 8) initium paeanis *Βακχίᾳ ἁμίλλᾳ* impleti antiquissimis Herculis temporibus cani fingit, monendum est poetas tragicos usum atque consuetudinem suae aetatis ad priores transferre haudquaquam dubitavisse. cf. p. 5 et 6

Ad priscum illum paeanem Atheniensem animo effingendum quodammodo hic locus Porphyrii De Abst. II.18 aptus est, ubi Aeschylus Tynnichi Chalcidensis paeanem cum antiquis simulacris comparat: *Τὸν γοῦν Αἰσχύλον φασὶν τῶν ἀδελφῶν ἀξιούντων εἰς τὸν θεὸν γράψαι παιᾶνα εἰπεῖν ὅτι βέλτιστα Τυννίχῳ πεποίηται· παραβαλλόμενον δὲ τὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐκείνου ταὐτὸν πείσεσθαι τοῖς ἀγάλμασι τοῖς καινοῖς πρὸς τὰ ἀρχαῖα· ταῦτα γὰρ καίπερ ἁπλῶς πεποιημένα θεῖα νομίζεσθαι, τὰ δὲ καινὰ περιέργως εἰργασμένα θαυμάζεσθαι μέν, θεοῦ δὲ δόξαν ἧττον ἔχειν.* Plato quoque Ion. 534 D. Tynnichi-paeanis commemorationem facit atque ita, ut huius poetae pessimi quidem,

sed divino spiritu afflati carmen cum eo ipso *εὕρημά τι Μουσῶν* appellet: *Μέγιστον δὲ τεκμήριον τῷ λόγῳ Τύννιχος ὁ Χαλκιδεύς, ὃς ἄλλο μὲν οὐδὲν πώποτ' ἐποίησε ποίημα, ὅτου τις ἂν ἀξιώσειε μνησθῆναι, τὸν δὲ παίωνα, ὃν πάντες ᾄδουσι, σχεδόν. τι πάντων μελῶν κάλλιστον, ἀτεχνῶς, ὅπερ αὐτὸς λέγει, „εὕρημά τι Μουσῶν“ . . . . ὁ θεὸς . . διὰ τοῦ φαυλοτάτου ποιητοῦ τὸ κάλλιστον μέλος ᾖσεν.* —

Ut ea, quae de paeane ex scriptoribus aetatis classicae quae vocatur prolata sunt, comprehendam, paean omnibus fere diis dicari potest, qui generi humano auxilium ferunt, maxime autem ei, cuius natura imprimis salutifera est, Apollini sive ad malum avertendum sive ad gratias pro beneficiis agendas: Apollini cf. p. 2—4 Dianae p. 4 et 5, ambobus Latoidis p. 5 et 6, Neptuno p. 6, Minervae et Baccho p. 7 et 8, Iovi p. 20 (paean convivalis), Herculi deo futuro p. 9. Morti soli numquam paeanes canuntur. cf. p. 9. Sed ne eorum quidem deorum, qui hominibus male faciunt, invocationem per ironiam quandam tragicam a paeane abhorrere p. 8 demonstravimus. Mortuis quoque amplissimo honore dignis per translationem quandam paeanes sonant eos lamentantes. cf. p. 10 et 11. Sero etiam evenit, ut homines vivi paeanibus deis debitis celebrarentur. cf. p. 10. Haec potissimum sensa paeane exprimuntur: et laetitia ex rebus, quae prospere cesserunt, percepta et preces de salute futura factae nonnumquam (cf. p. 7) cum lamentationibus coniunctae de malo praesenti effusis.

Paean a choro saltari solet (p. 3, 4, 8, 9, 20) rarius ab uno (p. 3, 4, 19, 20). — Sollemnis pompa a Cretensibus in hymno Homerico ducitur (p. 2 et 3). — Soni paeanis saltationis figuris saepe animo repraesentantur. (p. 2, 3, 20). — Placidos moderatosque modulos numerosque paeanum priscorum proprios fuisse Plato legg. III 700 dicere videtur. tamen in paeane Sophocleo, qui Trach. vss. 205—221 legitur, Bacchicus furor vel *τὸ ἐνθουσιῶδες* reperitur (p. 5 et 6). — Non vocum tantum verum etiam fidium cantum paeanem plerumque fuisse constat: de lyra vel cithara cf. p. 2 et 4. Aliorum instrumentorum musicorum, quae sonos moderantur etiam tibiae (p. 5, 6, 14, 19, 20) vel syringes (p. 14) commemorantur, militum animi paeanem canentium tubis confirmari solent (p. 14 et 15.)

De hymno.

Verbi *ὕμνος* radicem esse *ὑφ*, skt. vabh., ahd. weban, ita ut *ὕμνος* ex *ὕφ-μνος* ortum sit et proprie textum significet, statuit Aufrecht K. Z. IV, 274 comprobante Kuhnio Z. XIV 223 cf. Doederl. Gloss. 169, Curt. Etym. ^{4}297, Pott. W. I,612. Qua

de etymologia iudicium ferre non est meum. Certe significatio texti ad cantum translati bene in eum Homeri locum quadrat, quo solo apud hunc poetam verbum *ὕμνος* invenitur. Alcinous enim uxori de Ulixe Od *θ* 426—9 haec mandat:

Ἀμφὶ δέ οἱ πυρὶ χαλκὸν ἱήνατε, θέρμετε δ' ὕδωρ,
ὄφρα λοεσσάμενός τε ἰδών τ' εὖ κείμενα πάντα
δῶρα, τά οἱ Φαίηκες ἀμύμονες ἐνθάδ' ἔνεικαν
δαιτί τε τέρπηται καὶ ἀοιδῆς ὕμνον ἀκούων.

Cantu pulchre texto i. e. composito Ulixem delectari Alcinous vult. Haud secus iudicandum est de Hymn. Hom. in Merc. 451, si *ὕμνος* recte traditum est. Varia enim lectio est *οἶμος*, quod Baumeister recepit.

καὶ γὰρ ἐγὼ Μούσῃσιν Ὀλυμπιάδεσσιν ὀπηδός,
τῇσι χοροί τε μέλουσι καὶ ἀγλαὸς ὕμνος ἀοιδῆς,
καὶ μολπὴ τεθαλυῖα καὶ ἱμερόεις βρόμος αὐλῶν.

Musae saltantes pulchros cantus texere student.

His duobus locis *ὕμνος* idem fere valet quod *νόμος*, cum de modis texendis agatur. Huc igitur pertinet Telestis frgm. 5 Bergk, ubi verbis *Φρύγιον νόμον* respondere verba *Λύδιον ὕμνον* apertum est:

Πρῶτοι παρὰ κρατῆρας Ἑλλάνων ἐν αὐλοῖς
συνοπαδοὶ Πέλοπος ματρὸς ὀρείας
Φρύγιον ἄεισαν νόμον·
τοὶ δ' ὀξυφώνοις πηκτίδων ψαλμοῖς κρέκον
Λύδιον ὕμνον.

ὕμνος modi intelligendi sunt etiam: Eur. Ion. 500 et 884:

N.: *χοροὺς στείβουσι ποδοῖν*
Ἀγραύλου κόραι τρίγονοι
. . . .
. . . . *συρίγγων*
ὑπ' αἰόλας ἰαχᾶς
ὕμνων, ὅταν αὐλίοις
συρίζῃς, ὦ Πάν . . . —

Creusa Apollini hilaritatem vitio vertit:

ὦ τᾶς ἑπταφθόγγου μέλπων
κιθάρας ἐνοπάν, ἅτ' ἀγραύλοις
κέρασιν ἐν ἀψύχοις ἀχεῖ
μουσᾶν ὕμνους εὐαχήτους,
N. *σοὶ μομφάν, ὦ Λατοῦς παῖ,*
πρὸς τάνδ' αὐγὰν αὐδάσω.

Ionis fragm. N. 39: Athen. IV, p. 184 F. *Ἴων δ' ἐν Φοίνικι ἢ Καινεῖ ἀλέκτορα τὸν αὐλὸν καλεῖ ἐν τούτοις·*

ἐπὶ δ' αὐλὸς ἀλέκτωρ Λύδιον ὕμνον ἀχέων.

A modis cantus facilis est transitus ad ipsum cantum, carmen, quae significatio ea de qua agimus aetate saepissime nobis occurrit. Talis est notio, quae his temporibus in verbo *ὕμνος* inesse solet, ut omnia carminum genera amplectatur neque nisi attributis aut contextu verborum accuratius definiatur. Sane non omnibus ex locis significatio verbi *ὕμνος* satis liquido evinci poterit. Sed summam exemplorum intuenti cuique opinor me recte iudicasse perspicuum erit.

Ac primum eos locos enumerabimus, ubi de genere carminis nihil comperimus:

Hesiod. Op. *ἔνθα δ' ἐγὼν ἐπ' ἄεθλα δαΐφρονος Ἀμφιδάμαντος*
655 *Χαλκίδα τ' εἰσεπέρησα· τὰ δὲ προπεφραδμένα πολλὰ*
ἆθλ' ἔθεσαν παῖδες μεγαλήτορες· ἔνθα μέ φημι
ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.
. . . .
. . . .
660 *Μοῦσαι γάρ μ' ἐδίδαξαν ἀθέσφατον ὕμνον ἀείδειν.*

In fine trium Hymnorum Homericorum qui vocantur haec clausula invenitur (IV, IX, XVIII Baum.):

σεῦ δ' ἐγὼ ἀρξάμενος μεταβήσομαι ἄλλον ἐς ὕμνον.

Huic clausulae respondet haec, quae in fine plurimorum hymnorum (II, III, V, VI, X, XIX etc.) est.

Αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἄλλης μνήσομ' ἀοιδῆς.

Quarum formularum comparatio nos eo adducit, ut nihil interesse inter illud *ὕμνον* et hoc *ἀοιδῆς* putemus. Ex verbo *ὕμνος* igitur nihil de natura carminum, quae illa clausula promittuntur, concludi potest.

Alcman in prooemio carminis alicuius, fr. 45 Bergk.:

Μῶσ' ἄγε, Καλλιόπα, θύγατερ Διός,
ἄρχ' ἐρατῶν ἐπέων, ἐπὶ δ' ἵμερον
ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθει χορόν.

Lasus fr. 1 Bergk.: *Δάματρα μέλπω κόραν τε Κλυμένοι' ἄλοχον Μελίβοιαν*
ὕμνων ἀναγνῶν Αἰολῆδα
βαρύβρομον ἁρμονίαν.

Pindarus novam necdum in carmine tractatam fabulam de Protogenia aggressurus narrationem iam futuram Ol. IX, 48 Bergk. his verbis commendat:

αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων.

In carmine Hieroni aegrotanti composito:

Pyth. III. *εἰ δὲ σώφρων ἄντρον ἔναι' ἔτι Χείρων, καί τί οἱ*
φίλτρον ἐν θυμῷ μελιγάρυες ὕμνοι
65. *ἁμέτεροι τίθεν· ἰατῆρα τοί κέν νιν πίθον*
καὶ νῦν ἐσλοῖσι παρασχεῖν ἀνδράσιν θερμᾶν νόσων. . .

Consideranti hos tres locos:

N. IX,3: *ἀλλ' ἐπέων γλυκὺν ὕμνον πράσσετε* (Musae ut canant monentur)

N. VII,14: *ἔργοις δὲ καλοῖς ἔσοπτρον ἴσαμεν ἑνὶ σὺν τρόπῳ,*
εἰ Μναμοσύνας ἕκατι λιπαράμπυκος
εὕρηται ἄποινα μόχθων κλυταῖς ἐπέων ἀοιδαῖς.

N. IX,7: . . . *θεσπεσία δ' ἐπέων καύχαις ἀοιδὰ πρόσφορος.*

verba *ἐπέων ὕμνος* et *ἐπέων ἀοιδά* vel *ἀοιδαί* idem fere valere videbuntur.

Pind. fr. 191 Bergk. de Dorio modo canendi videtur sermo esse cf. Boeckh. Pind. op. II,2 p. 660.: *Αἰολεὺς ἔβαινε Δωρίαν κέλευθον ὕμνων.*

[fr. 192 B. *Δελφοὶ θεμιστῶν ὕμνων μάντιες*
Ἀπολλωνίδαι (*θεμίστων* scripsit Heyne deleto *ὕμνων*.)]

Euripides Alc. 357 ff. N. Admetum de uxore pro se emortua haec loquentem facit:

εἰ δ' Ὀρφέως μοι γλῶσσα καὶ μέλος παρῆν,
ὥστ' ἢ κόρην Δήμητρος ἢ κείνης πόσιν
ὕμνοισι κηλήσαντά σ' ἐξ Ἅιδου λαβεῖν,
360 *κατῆλθον ἄν* . . . .

Androm. 476 N. (quamquam versus Nauckii sententia graviter laborat): Chorus de mala discordia aemulorum philosophatur:

τεκτόνοιν θ' ὕμνοιν ἐργάταιν δυοῖν
ἔριν Μοῦσαι φιλοῦσι κραίνειν.

Cratin. Eumen.: *τέκτονες εὐπαλάμων ὕμνων.* cf. Arist. Equ. 530 B. et schol. ad h. l. (Pind. Nem. III,4: *μελιγαρύων τέκτονες κώμων*).

Aristoph. Av. 679 luscinia a choro avium praedicatur:

. . . . *ξύννομε τῶν ἐμῶν*
680 B. *ὕμνων, ξύντροφ' ἀηδοῖ* . .

Thesm. 124: Chorus Musarum canit:

σέβομαι Λατώ τ' ἄνασσαν
κίθαρίν τε ματέρ' ὕμνων
125 B. *ἄρσενι βοᾷ δοκίμῳ.*

Iam nostrum erit hymnos accuratius definitos ad genera adscribere:

θρῆνος.

Memorabilis est hic locus: Schol. Hom. Il. *ν* 227: *Ὕμνον γὰρ καὶ Ἀνακρέων τὸν θρῆνόν φησιν.* (Anacr. fr. 171 B.)

Pind. Isthm. VIII, 62 B.: *τὸν μὲν* (Achillem) *οὐδὲ θανόντ' ἀοιδαὶ ἔλιπον,*
ἀλλά οἱ παρά τε πυρὰν τάφον θ' Ἑλικώνιαι παρθένοι
στάν, ἐπὶ θρῆνόν τε πολύφαμον ἔχεαν.
ἔδοξ' ἆρα καὶ ἀθανάτοις,
ἐσλόν γε φῶτα καὶ φθίμενον ὕμνοις θεᾶν διδόμεν.

Aesch. Ag.: Chorus de Troia diruta:

710 Dind. *μεταμανθάνουσα δ' ὕμνον Πριάμου πόλις γεραιὰ*
πολύθρηνον μέγα που στένει κικλήσκουσα Πάριν τὸν αἰνόλεκτρον . . .

Eur. Iph. T.: Postquam Iphigenia Orestem quem credit mortuum vehementer luxit, chorus mulierum Graecarum has querelas effundit:

ἀντιψάλμους ᾠδὰς ὕμνον τ'
180 N. *Ἀσιήταν σοι βάρβαρον ἀχὰν*
δεσποίνᾳ γ' ἐξαυδάσω.
τὰν ἐν θρήνοισιν μοῦσαν
νέκυσιν μελέων τὰν ἐν μολπαῖς
185 *Ἅιδας ὑμνεῖ δίχα παιάνων.*

Eur. Troad.: Chorus mulierum Troianarum Troia a Graecis capta sortem patriae deplorat:

ἀμφί μοι Ἴλιον, ὦ
Μοῦσα, καινῶν ὕμνων
ἄεισον ἐν δακρύοις
ᾠδὰν ἐπικήδειον·
515 N. *νῦν γὰρ μέλος εἰς Τροίαν*
ἰαχήσω. . .

Arist. Av.: Epops ad lusciniam haec loquitur:

ἄγε σύννομέ μοι, παῦσαι μὲν ὕπνου,
210 B. *λῦσον δὲ νόμους ἱερῶν ὕμνων,*
οὓς διὰ θείου στόματος θρηνεῖς
τὸν ἐμὸν καὶ σὸν πολύδακρυν Ἴτυν,
ἐλελιζομένη διεροῖς μέλεσιν
γένυος ξουθῆς.

Ὕμνος Ἐρινύων, Δαίμονος, θεῶν τῶν κατὰ γᾶς, Ἅιδου.

Aesch. Ag.: Cassandra subobscure vaticinans:

Τὴν γὰρ στέγην τήνδ' οὔποτ' ἐκλείπει χορὸς
σύμφθογγος οὐκ εὔφωνος· οὐ γὰρ εὖ λέγει.
καὶ μὴν πεπωκώς γ', ὡς θρασύνεσθαι πλέον,
βρότειον αἷμα κῶμος ἐν δόμοις μένει,
1190 D. *δύσπεμπτος ἔξω, συγγόνων Ἐρινύων.*
ὑμνοῦσι δ' ὕμνον δώμασιν προσήμεναι
πρώταρχον ἄτην . . . . . .

1469 *ΧΟ.* *δαῖμον ὃς ἐμπίτνεις δώμασι καὶ διφυίοισι Τανταλίδαισιν,*
κράτος τ' ἰσόψυχον ἐκ γυναικῶν
καρδιόδηκτον ἐμοὶ κρατύνεις.
ἐπὶ δὲ σώματος (Agamemnonis) *δίκαν*

κόρακος ἐχθροῦ σταθεῖσ' ἐκνόμως
ὕμνον ὑμνεῖν * * *ἐπεύχεται.*

S. c. Th.: Chorus Eteoclis et Polynicis mortem ante sororum naenias luget:

866 D.: *ἡμᾶς δὲ δίκη πρότερον φήμης*
τὸν δυσκέλαδόν θ' ὕμνον Ἐρινύος
ἀχεῖν Ἀίδᾳ τ'
ἐχθρὸν παιᾶν' ἐπιμέλπειν.

Choeph.: Chorus de veteribus calamitatibus Pelopidarum canit:

467 *ὦ πόνος ἐγγενὴς*
καὶ παράμουσος ἄτας
αἱματόεσσα πλαγά.
ἰὼ δύστον' ἄφερτα κήδη·
470 D. *ἰὼ δυσκατάπαυστον ἄλγος.*
δώμασιν ἔμμοτον
τῶνδ' ἄκος, οὐδ' ἀπ' ἄλλων
ἔκτοθεν, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν
δι' ὠμὰν ἔριν αἱματηράν
475 *θεῶν τῶν κατὰ γᾶς ὅδ' ὕμνος.*

Aesch. Eum.: *Ἐρινύες* cantico (vss. 299—396) Orestis animo vincula inicere student:

305 D.: *καὶ ζῶν με δαίσεις οὐδὲ πρὸς βωμῷ σφαγείς·*
ὕμνον δ' ἀκούσει τόνδε δέσμιον σέθεν.
. . . .
329 *ἐπὶ δὲ τῷ τεθυμένῳ τόδε μέλος*
παρακοπά, παραφορὰ φρενοδαλής,
ὕμνος ἐξ Ἐρινύων,
δέσμιος φρενῶν, ἀφόρμικτος, αὐονὰ βροτοῖς.

vss. 329—32 repetuntur 341—45.

Phrynichi fragm.: Athen. II. p. 44d: *ὑδροπότης δ' ἦν καὶ Λάμπρος ὁ μουσικός· περὶ οὗ* **Φρύνιχός** *φησι·*

λάρους θρηνεῖν, ἐν οἷσι Λάμπρος ἐναπέθνησκεν,
ἄνθρωπος ὢν ὑδατοπότης, μινυρὸς ὑπερσοφιστής,
μουσῶν σκελετός, ἀηδόνων ἠπίαλος, ὕμνος Ἅιδου (homo erat is, qui auditores cantu enecaret).

Carmen maledicum.

Eur. Med.: Medea malignitatem generis virilis exsecratur:

420 *οὐκέτι δυσκέλαδος φάμα γυναῖκας ἕξει.*
μοῦσαι δὲ παλαιγενέων λήξουσ' ἀοιδᾶν
τὰν ἐμὰν ὑμνεῦσαι ἀπιστοσύναν.
οὐ γὰρ ἐν ἁμετέρᾳ γνώμᾳ λύρας

425 ὤπασε θέσπιν ἀοιδὰν
Φοῖβος, ἁγήτωρ μελέων· ἐπεὶ ἀντ-
άχησ' ἂν ὕμνον
ἀρσένων γέννᾳ . . . .

Eur. Ion.: Chorus servarum similiter in viros invehitur:

1090 N. ὁρᾶθ' ὅσοι δυσκελάδοισιν
κατὰ μοῦσαν ἰόντες ἀείδεθ' ὕμνοις
ἁμέτερα λέχεα καὶ γάμους
Κύπριδος ἀθεμίτους ἀνοσίους,
ὅσον εὐσεβίᾳ κρατοῦμεν
1095 ἄδικον ἄροτον ἀνδρῶν.
παλίμφαμος ἀοιδὰ
καὶ μοῦσ' εἰς ἄνδρας ἴτω. . . .

Preces.

Aesch. Pers.: Atossa chorum senum hortatur, ut Darei animam ex inferis eliciat: ἀλλ' ὦ φίλοι, χοαῖσι ταῖσδε νερτέρων
620 D. ὕμνους ἐπευφημεῖτε, τόν τε δαίμονα
Δαρεῖον ἀγκαλεῖσθε, γαπότους δ' ἐγὼ
τιμὰς προπέμψω τάσδε νερτέροις θεοῖς
ΧΟ. βασίλεια γύναι, πρέσβος Πέρσαις,
σύ τε πέμπε χοὰς θαλάμους ὑπὸ γῆς,
625 ἡμεῖς δ' ὕμνοις αἰτησόμεθα
φθιμένων πομποὺς
εὔφρονας εἶναι κατὰ γαίας.

Carmen laetum.

Eur. Iph. T.: Chorus mulierum desiderio patriae tenetur:

452 N. καὶ γὰρ ὀνείρασι συμβαίην
δόμοις πόλει τε πατρῴᾳ,
τερπνῶν ὕμνων ἀπόλαυ-
455 σιν κοινὰν χάριν ὄλβῳ.
Eur. Hel. 1341 N. βᾶτε, σεμναὶ Χάριτες,
ἴτε, τᾷ περὶ παρθένῳ
Δηοῖ θυμωσαμένᾳ
λύπαν ἐξαλλάξατ' ἀλᾶν,
1345 Μοῦσαί θ' ὕμνοισι χορῶν.

Carmen in convivio cantatum.

Anacr fr. 63 B.: Ἄγε δηὖτε μηκέθ' οὕτω
πατάγῳ τε κἀλαλητῷ

Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνῳ
10 μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖς
ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις. —

Eur. Med. 190 N. σκαιοὺς δὲ λέγων κοὐδέν τι σοφοὺς
τοὺς πρόσθε βροτοὺς οὐκ ἂν ἁμάρτοις,
οἵτινες ὕμνους ἐπὶ μὲν θαλίαις
ἐπί τ' εἰλαπίναις καὶ παρὰ δείπνοις
ηὕροντο βίου τερπνὰς ἀκοάς· . . . cf. vss. 200—203.

Ὑμέναιος.

Pind. fr. 139 Bergk.: 5. ἁ μὲν ἀχέταν Λίνον αἴλινον ὕμνευν,
ἁ δ' Ὑμέναιον, ὃν ἐν γάμοισι χροϊζόμενον . . . .
. . . . σὺν πρῶτον λάβεν,
ἐσχάτοις ὕμνοισιν· . . .[1])

Soph. Ant.: Antigona queritur, quod innupta mortem obeat:
810: . . . . ἀλλά μ' ὁ παγ-
κοίτας Ἅιδας ζῶσαν ἄγει
τὰν Ἀχέροντος
ἀκτάν, οὔθ' ὑμεναίων
815 ἔγκληρον, οὔτ' ἐπὶ νυμφείοις πώ μέ τις ὕμνος
ὕμνησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω.

Arist. Av.: In carmine nuptiali: 1743 B.: ἐχάρην ὕμνοις, ἐχάρην ᾠδαῖς.

Carmen, quo alicuius laudes canuntur.

Hymn. Hom. in Apoll. Del.: κοῦραι Δηλιάδες, Ἑκατηβελέταο θεράπναι·
αἵτ' ἐπεὶ ἂρ πρῶτον μὲν Ἀπόλλων' ὑμνήσωσιν,
αὖτις δ' αὖ Λητώ τε καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν
160 μνησάμεναι ἀνδρῶν τε παλαιῶν ἠδὲ γυναικῶν
ὕμνον ἀείδουσιν, θέλγουσι δὲ φῦλ' ἀνθρώπων. —
Pind. Ol. I,7 Bergk.: μηδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσομεν,
ὅθεν ὁ πολύφατος ὕμνος ἀμφιβάλλεται σοφῶν μητίεσσι —
. . . .
103 πέποιθα δὲ ξένον
μή τιν' ἀμφότερα καλῶν τε ἴδριν ἀλλὰ καὶ δύναμιν
κυριώτερον
τῶν γε νῦν κλυταῖσι δαιδαλωσέμεν ὕμνων πτυχαῖς —

1) Bergk in adnotatione critica, postquam Serv. Verg. Aen. IV 127 citavit, sic pergit: „ut fortasse totus locus ita sit conformandus: ὃν ἐν γάμοισι κοριζόμενον (νηλὴς μοῖρα) σὺν πρῶτον λάβεν, i. e. alia (Musa) Hymenaeum (canebat), quem primum in nuptiis canentem carmen solenne fatalis mors corripuit, extremo carminis honore decoravit."

II,1: ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι,
τίνα θεόν, τίν' ἥρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν;

III,2: κλεινὰν Ἀκράγαντα γεραίρων εὔχομαι
Θήρωνος Ὀλυμπιονίκαν ὕμνον ὀρθῶσαι, ἀκαμαντοπόδων ἵππων ἄωτον.

VI,4 Agesias praedicatur: εἰ δ' εἴη μὲν Ὀλυμπιονίκας
βωμῷ τε μαντείῳ ταμίας Διὸς ἐν Πίσᾳ,
συνοικιστήρ τε τᾶν κλεινᾶν Συρακοσσᾶν· τίνα κεν φύγοι ὕμνον
κεῖνος ἀνήρ, ἐπικύρσαις ἀφθόνων ἀστῶν ἐν ἱμερταῖς ἀοιδαῖς:

. . . .

27 Mulae Olympiae victrices in carmine admittendae sunt, quibus Pindarus ad maiores Agesiae et gentis Iamidarum evehatur: χρὴ τοίνυν πύλας ὕμνων ἀναπιτνάμεν αὐταῖς·

Ol. VI,86: . . . . . ἀνδράσιν αἰχματαῖσι πλέκων
ποικίλον ὕμνον (Pindarus).

Neptunus appellatur: 103 δέσποτα ποντόμεδον, εὐθὺν δὲ πλόον καμάτων·
ἐκτὸς ἐόντα δίδοι, χρυσαλακάτοιο πόσις
Ἀμφιτρίτας, ἐμῶν ὕμνων δὲ δέξ' εὐτερπὲς ἄνθος.

VII,87 . . . ἀλλ' ὦ Ζεῦ πάτερ, νώτοισιν Ἀταβυρίου
μεδέων, τίμα μὲν ὕμνον τεθμὸν Ὀλυμπιονίκαν,
ἄνδρα τε πὺξ ἀρετὰν εὑρόντα . . .

VIII,54: εἰ δ' ἐγὼ Μελησίᾳ ἐξ ἀγενείων κῦδος ἀνέδραμον ὕμνῳ
μὴ βαλέτω με λίθῳ τραχεῖ φθόνος.

IX,4: εἰ δὲ σὺν πόνῳ τις εὖ πράσσῃ, μελιγάρυες ὕμνοι
5 ὑστέρων ἀρχὰ λόγων
τέλλεται καὶ πιστὸν ὅρκιον μεγάλαις ἀρεταῖς.

Pyth. I,60: ἄγ' ἔπειτ' Αἴτνας βασιλεῖ φίλιον ἐξεύρωμεν ὕμνον.

. . . .

79. παρὰ δὲ τὰν εὔυδρον ἀκτὰν Ἱμέρα παίδεσσιν ὕμνον
Δεινομένεος τελέσαις
τὸν ἐδέξαντ' ἀμφ' ἀρετᾷ πολεμίων ἀνδρῶν καμόντων.

II,13: ἄλλοις δέ τις ἐτέλεσσεν ἄλλος ἀνὴρ
εὐαχέα βασιλεῦσιν ὕμνον, ἄποιν' ἀρετᾶς.

IV,1: Victoria ludis Pythicis parta et ob id carmen, quo celebratur, Latoidis Pythonique debetur: σάμερον μὲν χρή σε παρ' ἀνδρὶ φίλῳ
στᾶμεν, εὐίππου βασιλῆι Κυράνας, ὄφρα κωμάζοντι σὺν Ἀρκεσίλᾳ,
Μοῖσα, Λατοίδαισιν ὀφειλόμενον Πυθῶνί τ' αὔξῃς οὖρον ὕμνων.

VI,5: Πυθιόνικος ἔνθ' (Delphis) ὀλβίοισιν Ἐμμενίδαις
ποταμίᾳ τ' Ἀκράγαντι καὶ μὰν Ξενοκράτει

ἑτοῖμος ὕμνων
θησαυρὸς ἐν πολυχρύσῳ
Ἀπολλωνίᾳ τετείχισται νάπᾳ. —

Pyth. VIII,56: . . . . χαίρων δὲ καὶ αὐτὸς
Ἀλκμᾶνα στεφάνοισι βάλλω, ῥαίνω δὲ καὶ ὕμνῳ.

X,53: ἐγκωμίων γὰρ ἄωτος ὕμνων
ἐπ' ἄλλοτ' ἄλλον ὥτε μέλισσα θύνει λόγον.

Nem. I,4: Ab Ortygia poeta orditur carmen: . . . σέθεν ἁδυεπὴς
5 ὕμνος ὁρμᾶται θέμεν
αἶνον ἀελλοπόδων μέγαν ἵππων . . .

III,10: ἄρχε δ' Οὐρανοῦ, πολυνεφέλα κρέοντι θύγατερ,
δόκιμον ὕμνον· ἐγὼ δὲ κείνων τέ νιν ὀάροις
λύρᾳ τε κοιν' ἀείσομαι. . .

IV,9: ornaturus Iovem et Nemeam et Timasarchi luctam et delectaturus cantu praefatur de carminum iucunditate tanquam aptissimo introitu (cf. Boeckh. Pind. II,2 p. 381): τό μοι θέμεν Κρονίδᾳ τε Δὶ καὶ Νεμέᾳ
10 Τιμασάρχου τε πάλᾳ
ὕμνου προκώμιον εἴη.
. . . .
13: . . . εἰ δ' ἔτι ζαμενὴς Τιμόκριτος ἀελίῳ
σὸς πατὴρ ἐθάλπετο, ποικίλον κιθαρίζων,
15 θαμά κε τῷδε μέλει κλιθεὶς
ὕμνον (Bergk. υἱὸν) κελάδησε καλλίνικον . .
. . . .
83 ὕμνος δὲ τῶν ἀγαθῶν
ἐργμάτων βασιλεῦσιν ἰσοδαίμονα τεύχει
85 φῶτα.

V,41 . . . τὺ δ' Αἰγίνᾳ θεοῦ, Εὐθύμενες,
Νίκας ἐν ἀγκώνεσσι πίτνων ποικίλων ἔψαυσας ὕμνων.

VI,31 . . παλαίφατος γενεά.
ἴδια ναυστολέοντες ἐπικώμια, Πιερίδων ἀρόταις
δυνατοὶ παρέχειν πολὺν ὕμνον ἀγερώχων
ἐργμάτων ἕνεκεν. —

VII,12 . . . ταὶ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ
σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι.

VII,80: Διὸς δὲ μεμναμένος ἀμφὶ Νεμέᾳ
πολύφατον θρόον ὕμνων δόνει
ἀσυχᾷ. βασιλῆα δὲ θεῶν πρέπει
δάπεδον ἂν τόδε γαρυέμεν ἁμέρᾳ
ὀπί . . . .

VIII, 48: . . . . *χαίρω δὲ πρόσφορον*
ἐν μὲν ἔργῳ κόμπον ἱείς, ἐπαοιδαῖς δ' ἀνὴρ
νόσφιν καί τις κάματον θῆκεν· ἦν γε μὰν ἐπικώμιος ὕμνος
δὴ πάλαι καὶ πρὶν γενέσθαι τὰν Ἀδράστου τάν τε Καδμείων ἔριν.

Isthm. I, 14: *ἀλλ' ἐγὼ Ἡροδότῳ τεύχων τὸ μὲν ἅρματι τεθρίππῳ γέρας,*
ἀνία τ' ἀλλοτρίαις οὐ χερσὶ νωμάσαντ' ἐθέλω
ἢ Καστορείῳ ἢ Ἰολάοι' ἐναρμόξαι νιν ὕμνῳ (tali hymno eum celebrabo, qualis in Castorem et Iolaum canitur.)

60: *πάντα δ' ἐξειπεῖν, ὅσ' ἀγώνιος Ἑρμᾶς*
Ἡροδότῳ ἔπορεν
ἵπποις, ἀφαιρεῖται βραχὺ μέτρον ἔχων
ὕμνος i. e. brevitas temporis mihi praebiti impedit, quominus omnem laudis materiem proferam.

II, 1: *Οἱ μὲν πάλαι, ὦ Θρασύβουλε, φῶτες, οἳ χρυσαμπύκων*
ἐς δίφρον Μοισᾶν ἔβαινον κλυτᾷ φόρμιγγι συναντόμενοι
ῥίμφα παιδείους ἐτόξευον μελιγάρυας ὕμνους . . .
43 *μή νυν, ὅτι φθονεραὶ θνατῶν φρένας ἀμφικρέμανται ἐλπίδες,*
μήτ' ἀρετάν ποτε σιγάτω πατρῴαν,
μηδὲ τούσδ' ὕμνους· ἐπεί τοι
οὐκ ἐλινύσοντας αὐτοὺς εἰργασάμαν.

IV (III), 2 (20) *ὦ Μέλισσ' εὐμαχανίαν γὰρ ἔφανας Ἰσθμίοις*
ὑμετέρας ἀρετὰς ὕμνῳ διώκειν.
43 (61) *προφρόνων Μοισᾶν τύχοιμεν, κεῖνον ἅψαι πυρσὸν ὕμνων*
καὶ Μελίσσῳ, παγκρατίου στεφάνωμ' ἐπάξιον,
ἔρνεϊ Τελεσιάδα.

Isthm. IV (III): Neptuno victoria Isthmiaca debetur:

ὁ κινητὴρ δὲ γᾶς Ὀγχηστὸν οἰκέων
καὶ γέφυραν ποντιάδα πρὸ Κορίνθου τειχέων,
τόνδε πορὼν γενεᾷ θαυμαστὸν ὕμνον
ἐκ λεχέων ἀνάγει φάμαν παλαιὰν
εὐκλέων ἔργων.

V (IV) . . . . *τὸ δ' ἐμὸν*
οὐκ ἄτερ Αἰακιδᾶν κέαρ ὕμνων γεύεται i. e. carmen meum Aeacidarum laude non carere debet.

62 *λάμβανέ οἱ στέφανον, φέρε δ' εὔμαλλον μίτραν,*
καὶ πτερόεντα νέον σύμπεμψον ὕμνον: dignus est Pytheas, qui denuo coronetur novoque hymno ornetur.

VI (V), 60: *ἄραντο γὰρ νίκας ἀπὸ παγκρατίου*
τρεῖς, ἀπ' Ἰσθμοῦ, τὰς δ' ἀπ' εὐφύλλου Νεμέας

ἀγλαοὶ παῖδές τε καὶ μάτρως. ἀνὰ δ' ἄγαγον ἐς φάος οἵαν μοῖραν ὕμνων.

VII (VI) *ἀλλ' ἁ παλαιὰ γὰρ*
εὕδει χάρις, ἀμνάμονες δὲ βροτοί,
ὅτι μὴ σοφίας ἄωτον ἄκρον
κλυταῖς ἐπέων ῥοαῖσιν ἐξίκηται ζυγέν.
κώμαζ' ἔπειτεν ἀδυμελεῖ σὺν ὕμνῳ
καὶ Στρεψιάδᾳ . . . .

[Frgm. 132, 3: *εὐσεβέων δ' ἐπουράνιοι* (scil. *ψυχαί*) *ναίοισαι*
μολπαῖς μάκαρα μέγαν ἀείδοντ' ἐν ὕμνοις.

Sed hoc fragmentum non Pindari videtur esse cf. Bergk. p. 427,8]

ὕμνον nomen proprium esse carminum, quibus Pindarus victores ludorum publicorum celebrabat, illis ex locis luculenter apparet.

Aesch. Suppl.: Danaides civitate Argiva receptae novam patriam praedicant:

1024 D.: . . . *αἶνος δὲ πόλιν τάνδε Πελασγῶν*
ἐχέτω, μηδ' ἔτι Νείλου προχοὰς σέβωμεν ὕμνοις.

Eur. Hipp.: Venus Hippolytum cum agmine venatorio appropinquantem describit:

54 N.: *πολὺς δ' ἅμ' αὐτῷ προσπόλων ὀπισθόπους*
κῶμος λέλακεν Ἄρτεμιν τιμῶν θεὰν
ὕμνοισιν . . . cf vss. 58—72.

Alc.: Chorus de Alceste sua sponte pro marito emortua:

445 N. *πολλά σε μουσοπόλοι*
μέλψουσι καθ' ἑπτάτονόν τ' ὀρείαν
χέλυν ἔν τ' ἀλύροις κλέοντες ὕμνοις. . .

Herc. f.: Chorus senum Herculem ob res praeclare gestas praedicat:

τὸ γὰρ εὖ
τοῖς ὕμνοισιν ὑπάρχει.
Διὸς ὁ παῖς . . .

Pratinae adscripsit Porson in Eur. Hec. 2 hoc fragmentum:

Athen. XIV, p. 622 C.: *σοί, Βάκχε, τάνδε μοῦσαν ἀγλαΐζομεν,*
ἁπλοῦν ῥυθμὸν χέοντες αἰόλῳ μέλει,
καινάν, ἀπαρθένευτον, οὔ τι ταῖς πάρος
κεχρημέναν ᾠδαῖσιν, ἀλλ' ἀκήρατον
κατάρχομεν τὸν ὕμνον.

Ion. fr. 22 N.: *ἀλλ' εἶα Λυδαὶ ψάλτριαι, παλαιθέτων*
ὕμνων ἀοιδοί, τὸν ξένον κοσμήσατε.

Dionysius Chalc. fr. 4 Bergk.: *Ὕμνους οἰνοχοεῖν ἐπιδέξια σοί τε καὶ ἡμῖν*
τόνδε τὸν ἀρχαῖον τηλεδαπόν τε φίλον
εἰρεσίῃ γλώσσης ἀποπέμψομεν εἰς μέγαν αἶνον. . .

Arist. Av. 904 B.: *Νεφελοκοκκυγίαν τὰν εὐδαίμονα*
κλῇσον, ὦ Μοῦσα,
τεαῖς ἐν ὕμνων ἀοιδαῖς.
Thesm. 988 B.: . . . *ἐγὼ δὲ κώμοις*
σὲ φιλοχόροισι μέλψω
Εὔιον, ὦ Διόνυσε,
Βρόμιε καὶ Σεμέλας παῖ,
χοροῖς τερπόμενος
κατ' ὄρεα Νυμφᾶν ἐρατοῖς ἐν ὕμνοις . . .
Ran.: Ranae canunt: 211 B. *λιμναῖα κρηνῶν τέκνα,*
ξύναυλον ὕμνων βοὰν
φθεγξώμεθ' εὔγηρυν ἐμὰν ἀοιδάν . . .

Postquam *Ἴακχον* celebravit, chorus senum pergit:

382 B.: *ἄγε νυν ἑτέραν ὕμνων ἰδέαν τὴν καρποφόρον βασίλειαν*
Δήμητρα θεάν, ἐπικοσμοῦντες ζαθέοις μολπαῖς κελαδεῖτε.

Herod. IV,35: de hymnis Olenis Deli cantatis: *οὗτος δὲ ὁ Ὠλὴν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παλαιοὺς ὕμνους ἐποίησε ἐκ Λυκίης ἐλθὼν τοὺς ἀειδομένους ἐν Δήλῳ.* Ibidem laudatur hymnus eius in Argen et Opin virgines compositus, quae ex Hyperboreis sacra Ilithyiae Delum detulisse ferebantur (*-ἐν τῷ ὕμνῳ τόν σφι Ὠλὴν ἀνὴρ Λύκιος ἐποίησε-*).

Nunc veniamus ad Platonem. In ipso verbo *ὕμνος* aperte laudationis notio inest his locis: Conv. 177 A: *Φαῖδρος γὰρ ἑκάστοτε πρός με ἀγανακτῶν λέγει, Οὐ δεινόν, φησίν, ὦ Ἐρυξίμαχε, ἄλλοις μέν τισι θεῶν ὕμνους καὶ παίωνας εἶναι ὑπὸ τῶν ποιητῶν πεποιημένους. τῷ δ' Ἔρωτι τηλικούτῳ ὄντι καὶ τοσούτῳ θεῷ μηδὲ ἕνα πώποτε τοσούτων γεγονότων ποιητῶν πεποιηκέναι ἐγκώμιον;*

Leg. VII,801 D.: *μετά γε μὴν ταῦτα „ὕμνοι“ θεῶν καὶ ἐγκώμια κεκοινωνημένα εὐχαῖς ᾄδοιτ' ἂν ὀρθότατα, καὶ μετὰ θεοὺς ὡσαύτως περὶ δαίμονάς τε ἥρωας μετ' ἐγκωμίων εὐχαὶ γίγνοιντ' ἂν τούτοις πᾶσι πρέπουσαι . . . 802 τούς γε μὴν ἔτι ζῶντας ἐγκωμίοις τε καὶ ὕμνοις τιμᾶν οὐκ ἀσφαλές, πρὶν ἂν ἅπαντά τις τὸν βίον διαδραμὼν τέλος ἐπιστήσηται καλόν.*

Pol. X,607 A.: *εἰδέναι (δὲ) ὅτι ὅσον μόνον ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς ποιήσεως παραδεκτέον εἰς πόλιν.*

Leg. XII, 947 B. agitur de censoribus mortuis; statuitur, quibus honoribus afficiendi sint: *λευκὴν μὲν τὴν στολὴν ἔχειν πᾶσαν, θρήνων δὲ καὶ ὀδυρμῶν χωρὶς γίγνεσθαι, κορῶν δὲ χορὸν πεντεκαίδεκα καὶ ἀῤῥένων ἕτερον περιισταμένους τῇ κλίνῃ ἑκατέρους οἷον ὕμνον πεποιημένον ἔπαινον εἰς τοὺς ἱερέας ἐν μέρει ἑκατέρους ᾄδειν εὐδαιμονίζοντας ᾠδῇ διὰ πάσης τῆς ἡμέρας.*

Quo modo his locis *ὕμνος* interpretandus sit, non satis apertum est. Nam non quodvis carmen, quo laudes alicuius canuntur, Platoni *ὕμνος* videtur esse, sed ab eo pistingui inter *ὕμνος* et *ἐγκώμιον*, cf Leg. VII, 801 D, 802 A, Pol. X, 607 A. Sane

discrimen, quod posterioribus temporibus inter has duas voces factum est (Etym. G. p. 540,42: *ὕμνος ἐγκωμίου διαφέρει, καθὸ ὁ μὲν ὕμνος ἐπὶ θεοῦ λέγεται, τὸ δὲ ἐγκώμιον ἐπὶ ἀνθρώπου.* Arrhian. Exp. IV,11: *καὶ ὕμνοι μὲν ἐς τοὺς θεοὺς ποιοῦνται, ἔπαινοι δὲ ἐς ἀνθρώπους*), in usum Platonicum non prorsus quadrat, cum *ὕμνοι* apud hunc scriptorem hominum quoque praeconium contineant. cf. Leg. VII. 802 A, contra Pol. X, 607 A.

Alii loci Platonici, ubi verbum *ὕμνος* invenitur, eiusmodi sunt, ut cum hac voce facillime notio laudandi coniungatur, ita ut nihil obstet, quominus priorum temporum generaliorem usum verbi *ὕμνος* apud Platonem in certum quoddam genus carminum conclusum esse statuamus. Sed potest etiam ita res se habere, ut sub vocem *ὕμνος* duplicem sententiam (tum hanc tum illam) Plato subiecerit, alteram generalem, alteram specialem. Quod si verum sit, in verbo *ὕμνος* generaliter usurpando communem scriptorum aetate priorum usum Plato non reliquerit. Nunc agitur de his locis: Pol. V, 459 E.: *Οὐκοῦν δὴ ἑορταί τινες νομοθετητέαι ἔσονται, ἐν αἷς ξυνάξομεν τάς τε νύμφας καὶ τοὺς νυμφίους, καὶ θυσίαι καὶ ὕμνοι ποιητέοι τοῖς ἡμετέροις ποιηταῖς — 460 πρέποντες τοῖς γιγνομένοις γάμοις.*

Leg. II, 665 C. agitur de Bacchi choro. *τὸ δεῖν πάντ' ἄνδρα καὶ παῖδα, ἐλεύθερον καὶ δοῦλον, θῆλύν τε καὶ ἄρρενα καὶ ὅλῃ τῇ πόλει ὅλην τὴν πόλιν αὐτὴν αὑτῇ ἐπᾴδουσαν μὴ παύεσθαί ποτε ταῦτα, ἃ διεληλύθαμεν ἁμῶς γέ πως ἀεὶ μεταβαλλόμενα καὶ πάντως παρεχόμενα ποικιλίαν, ὥστ' ἀπληστίαν εἶναί τινα τῶν ὕμνων τοῖς ᾄδουσιν καὶ ἡδονήν.*

Leg. VIII, 829 D.: . . . *μηδέ τινα τολμᾶν ᾄδειν ἀδόκιμον μοῦσαν μὴ κρινάντων τῶν νομοφυλάκων, μηδ' ἂν ἡδίων ᾖ τῶν Θαμύρου τε καὶ Ὀρφείων ὕμνων.*

Phaedr. 265 B.: *καὶ οὐκ οἶδ' ὅπῃ τὸ ἐρωτικὸν πάθος ἀπεικάζοντες, ἴσως μὲν ἀληθοῦς τινος ἐφαπτόμενοι, τάχα δ' ἂν καὶ ἄλλοσε παραφερόμενοι, κεράσαντες οὐ παντάπασιν ἀπίθανον λόγον, μυθικόν τιν' ὕμνον προσεπαίσαμεν μετρίως τε καὶ εὐφήμως τὸν ἐμόν τε καὶ σὸν δεσπότην Ἔρωτα, ὦ Φ., καλῶν παίδων ἔφορον.*

Pol. V, 468 D.: *καὶ γὰρ ἡμεῖς ἔν τε θυσίαις καὶ τοῖς τοιούτοις πᾶσι τοὺς ἀγαθούς, καθόσον ἂν ἀγαθοὶ φαίνωνται, καὶ ὕμνοις καὶ οἷς νῦν δὴ ἐλέγομεν τιμήσομεν . . .*

Leg. VII, 799 A.: Aegyptiorum leges aliis atque legitimis carminibus deos celebrare vetant Leg. VIII 799 A.: *ἂν δὲ παρ' αὐτά τίς τῳ θεῶν ἄλλους ὕμνους ἢ χορείας προσάγῃ, τοὺς ἱερέας τε καὶ τὰς ἱερέας μετὰ νομοφυλάκων ἐξείργοντας ὁσίως ἐξείργειν . . .*

Ut Plato Aristoteles quoque *ὕμνους καὶ ἐγκώμια* coniunxit, ita ut duobus his carminum generibus bonorum pulchrae actiones effingerentur. Idem igitur de hoc loco dicendum est quod de Platonis Leg. VII, 801 D., 802 A., Pol. X., 607 A.: Poet. IV., 1448 b 27: *διεσπάσθη δὲ κατὰ τὰ οἰκεῖα ἤθη ἡ ποίησις· οἱ μὲν γὰρ σεμ-*

νότεροι τὰς καλὰς ἐμιμοῦντο πράξεις καὶ τὰς τῶν τοιούτων, οἱ δὲ εὐτελέστεροι τὰς τῶν φαύλων, πρῶτον ψόγους ποιοῦντες, ὥσπερ ἕτεροι ὕμνους καὶ ἐγκώμια.

Ut, quae de significatione verbi *ὕμνος* adhuc colligere potuimus, ea comprehendamus atque breviter exponamus, *ὕμνος* universe nihil nisi cantum vel carmen significat, specialis notio laudationis certo apud Platonem et Aristotelem invenitur.

Uno loco memorabili hanc vocem per se, non contextu tantum verborum carmen significare apparet, quo preces ad deos factae canuntur. Quem usum in Attica ante bella Persarum sollemnem fuisse Plato leg. 700 B testatur: *διῃρημένη γὰρ δὴ τότε ἦν ἡμῖν ἡ μουσικὴ κατὰ εἴδη τε ἑαυτῆς ἄττα καὶ σχήματα, καί τι ἦν εἶδος ᾠδῆς εὐχαὶ πρὸς θεοὺς* (= *παρὰ θεῶν αἰτήσεις* Leg. VII, 801 A), *ὄνομα δὲ ὕμνοι ἐπεκαλοῦντο· καὶ τούτῳ δὴ τὸ ἐναντίον ἦν ᾠδῆς ἕτερον εἶδος, θρήνους δέ τις ἂν αὐτοὺς μάλιστα ἐκάλεσεν* . . . . . D *μετὰ δὲ ταῦτα προϊόντος τοῦ χρόνου ἄρχοντες μὲν τῆς ἀμούσου παρανομίας ποιηταὶ ἐγίγνοντο φύσει μὲν ποιητικοί, ἀγνώμονες δὲ περὶ τὸ δίκαιον τῆς Μούσης καὶ τὸ νόμιμον, βακχεύοντες καὶ μᾶλλον τοῦ δέοντος κατεχόμενοι ὑφ' ἡδονῆς, κεραννύντες δὲ θρήνους τε ὕμνοις καὶ παίωνας διθυράμβοις κτλ.* (cf. p. 21,22).

Cum hoc loco comparare aptum est Leg. VII, 801 D, ubi coniunguntur *ὕμνοι θεῶν καὶ ἐγκώμια κεκοινωνημένα εὐχαῖς* et XII, 947 B, ubi ex laudibus mortuorum *θρῆνοι* excluduntur.

Schulnachrichten

über das

Schuljahr von Ostern 1897 bis Ostern 1898.

I. Allgemeine Lehrverfassung.

1. Allgemeiner Lehrplan.

	VI	V	IV	IIIB	IIIA	IIB	IIA	I	Sa.
Evangel. Religionslehre	3	2	2	2	2	2		2	15
Kathol. Religionslehre	1	2		2		2			7
Deutsch u. Geschichtserzählungen	4	3	3	2	2	3	3	3	23
Latein	8	8	7	7	7	7	7	7	58
Griechisch	—	—	—	6	6	6	6	6	30
Französisch	—	—	4	3	3	3	2	2	17
Hebräisch	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Englisch	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Geschichte und Erdkunde	2	2	4	3		3	3	3	20
Rechnen und Mathematik	4	4	4	3	3	4	4	4	30
Naturbeschreibung	2	2	2	2	—	—	—	—	8
Physik, Elemente der Chemie und Mineralogie	—	—	—	—	2	2	2	2	8
Schreiben	2	2	—	—	—	—	—	—	4
Zeichnen	—	2	2	2	2	2			10
Singen	2	2			2				6
Turnen	3		3	3		3			12

2. Verteilung der Lehrstunden im Schuljahr 1897/98.

Lehrer	I	II A	II B	III A	III B	IV	V	VI	Sa.
1) **Dr. Sommerbrodt,** Direktor, Ordinarius von I.	3 Deutsch 2 Horaz 6 Griech.	4 Griech.							15
2) **Gillischewski,** Oberlehrer, Professor, Ordinarius von II A	5 Latein	7 Latein 2 Griech.		2 Deutsch 2 Gesch. 1 Erdk	2 Gesch.				21
3) **Dr. Thamm,** Oberlehrer, Professor, Ordinarius von II B.	3 Gesch.	3 Deutsch 3 Gesch.	3 Deutsch 7 Latein 2 Gesch. 1 Erdk.						22
4) **Voigt,** Oberlehrer, Professor, Ordinarius von III A.		2 Hebr.		7 Latein	2 Religion 2 Deutsch 7 Latein	2 Gesch.			22
5) **Dr. Kuntze,** Oberlehrer.	4 Math 2 Physik		4 Math. 2 Physik			2 Naturk.	4 Rechnen	4 Rechnen	22
6) **Tschentscher,** Oberlehrer, Ordinarius von III B.	2 Religion 2 Hebr.	2 Religion		2 Religion	6 Griech.	2 Religion 7 Latein			23
7) **Dr. Schirdewahn,** Oberlehrer.	3 Turnen	4 Math. 2 Physik		3 Math. 2 Naturk.	3 Math. 2 Naturk.	4 Math			23
8) **Dr. Herttrich,** Oberlehrer, Ordinarius von IV	2 Franz 2 Englisch	2 Franz 2 Englisch	3 Franz		3 Franz	3 Deutsch 4 Franz.			21
9) **Mertens,** Oberlehrer, Ordinarius von V			6 Griech.		1 Erdk.	2 Erdk.	3 Deutsch 8 Latein 2 Erdk	2 Erdk.	24
10) **Dr. Lohan,** wissenschaftl. Hilfslehrer. Ordinarius von VI.				6 Griech. 3 Franz.				3 Religion 4 Deutsch 8 Latein	24
11) **Ehrig,** Lehrer.	2 Zeichnen (mit III A zusammen)			2 Zeichn. 3 Turnen	2 Zeichn.	2 Zeichn. 3 Turnen	2 Religion 2 Naturk. 2 Schreib. 2 Zeichn. 3 Turnen	2 Naturk. 2 Schreib	27
12) **Knittel,** Kaplan.	2 katholische Religion			2 kathol. Religion		2 katholische Religion		1 k. Rel.	7
13) **Röder,** Kantor.	2 Singen						2 Singen	2 Singen	6

3. Pensen.

Die Lehraufgaben in den einzelnen Fächern haben sich gegen das Vorjahr nicht geändert. Da sie ausserdem denjenigen entsprechen, die in den „Lehrplänen und Lehraufgaben für die höheren Schulen“ gedruckt vorliegen (Berlin 1891 Verlag von Wilhelm Hertz), so werden sie hier nicht wieder abgedruckt.

Gelesen wurde:

Im Deutschen in I: Aus Klopstock, Lessing und Shakespeare. — II A.: Nibelungen, Götz, Egmont, Wallenstein. — II B.: Jungfrau von Orleans. Minna von Barnhelm, Hermann und Dorothea, einige Schiller'sche Balladen.

Im Lateinischen in I: Tacitus Annalen I und II: Cicero pro Sestio, Briefe ed. Hofmann II: Horaz Oden I und II, ausgewählte Epoden und Satiren. — II A.: Livius XXIII; Sallust Jugurtha (in Auswahl); Cicero in Catilinam I und IV: Vergil Aeneis I—VI, Proben aus Bucolica und Georgica. — II B.: Livius XXI: Cicero de imperio Cn. Pompei: Vergil Aeneis I und Auswahl aus II—VI. — III A.: Caesar bellum Gallicum V mit Auswahl und VI vollständig: Ovid. Auswahl nach Sibelis, Stück 23—27. — III B.: Caes. bell. Gall. I 1—29 und II.

Im Griechischen in I: Ilias I—VII, IX—XI; Sophokles Antigone: Demosthenes 1. und 3. Olynth., 1. und 3. Philipp. Rede: Plato Gorgias. — Privatlectüre nach Wahl (Soph. Aias, Plat. Apol. und Krit. Lys. π. τ. δημ.) — II A.: Xenophon Memorab. in Auswahl, Herodot VIII und IX in Auswahl, Odyssee I—XII in Auswahl. — II B.: Xenophon Hellen. I—III mit Auswahl und Odyssee IX. — III A.: Xenoph. Anabasis I—III mit Auswahl.

Im Französischen in I: Taine Origines de la France contemporaine, Molière L'avare. — II A. Souvestre Confessions d'un ouvrier. — II B.: Halévy L'invasion.

Im Englischen in I: Massey In the struggle of life.

Im Hebräischen in I: Auswahl aus den Büchern Samuelis.

Themata der Aufsätze: In I: 1) Hans Sachsens Poesie. 2) Warum werden verdienstvolle Männer meist von der Nachwelt richtiger gewürdigt als von der Mitwelt? 3) Weshalb bezeichnet der Chor am Schlusse der Antigone Besonnenheit als das höchste Glück? (Klassenarbeit). 4) Minna von Barnhelm, ein preussisches Stück. 5) (I A.) Inwiefern zeigt sich Klopstock in seinen Oden als „musikalischer“ Dichter? (I B.) Wie stellt der Dichter körperliche Schönheit dar? 6) *Καὶ φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας.* 7) Wallenstein und Macbeth. — In II A.: 1) Alius aër, alius homo. 2) Welcher Art ist Siegfrieds Heldentum im Nibelungenliede? (Klassenarbeit). 3) Nennt im Nibelungenliede Hagen mit Recht den Volker von Alzeie den „besten Heergesellen“? 4) Welche Erziehungsarten stellt Göthe im ersten Aufzuge seines Götz von Berlichingen einander gegenüber? 5) Charakteristik Elisabeths (Nach Göthes Götz von Berlichingen). 6) Vergleich zwischen Weislingens und Berlichingens Ende. (Nach Göthes Götz.) 7) Hat an Göthes Egmont die Phantasie oder das Gemüt des Dichters vorwaltenden Anteil? (Klassenarbeit). 8) Welche Bedeutung hat Schiller's Prolog und sein Vorspiel „Wallensteins Lager“ für das ganze dramatische Gedicht? — In II B. 1) Welche Beiträge zur Vorfabel des Stückes erhalten wir durch den Prolog und den ersten Aufzug von Schiller's „Jungfrau von Orleans“? (Klassenarbeit). 2) In welcher Weise steigert Schiller unser Interesse an der Handlung im ersten Aufzuge seiner romantischen Tragödie „Jungfrau von

Orleans"? 3) In welcher Weise steigert Schiller Johannas Leiden im vierten Aufzuge seiner „Jungfrau von Orleans"? (Klassenarbeit). 4) Wie benimmt sich im fünften Aufzuge von Schiller's „Jungfrau von Orleans' Johanna bei der letzten ihr auferlegten Prüfung? (Prüfungsaufsatz zu Michaelis). 5) Welche Vorstellung von der äusseren Erscheinung der „Jungfrau von Orleans" gewinnen wir auf Grund von Schiller's Drama? 6) Vorgeschichte der Wirtsfamilie in Göthes „Hermann und Dorothea". (Klassenarbeit). 7) Uebersetzung von Vergils Äneis I 695—702 und 715—737. 8) Aus welchen Gründen hält sich Tellheim in den ersten drei Aufzügen von Lessings „Minna von Barnhelm" für verpflichtet seiner Braut zu entsagen? (Klassenarbeit). 9) Vergleich zwischen dem Wirt „zum goldenen Löwen" in Göthes Hermann und Dorothea und dem Wirt zum „König von Spanien" in Lessings „Minna von Barnhelm". 10) In welcher Weise sucht in Lessings Lustspiel Minna von Barnhelm Tellheim für sich zu gewinnen? (Prüfungsaufsatz zu Ostern.)

Prüfungsaufsatz Michaelis 1897: Inwiefern kann von einer Schuld der Antigone die Rede sein? Ostern 1898: Warum nannte Sophokles sein Stück Antigone und nicht Kreon?

Mathematische Prüfungs-Aufgaben Michaelis 1897: 1) Ein Dreieck zu zeichnen, von welchem die Differenz zweier Seiten d = a — c, sowie die auf sie gefällten Lote h a und h c gegeben sind. 2) In zwei gegenüberliegenden Würfelflächen sind die berührenden Kreise konstruiert und über ihnen grade Kegel, deren Spitzen in den Mitten der gegenüberliegenden Winkelflächen gelegen sind. Durch diese beiden Kegel wird ein Doppelkegel ausgeschnitten, dessen Volumen und Oberfläche berechnet werden soll. Die Würfelkante sei a = 11,294 cm. 3) Die Fläche eines Dreiecks ist 12,5 qcm., sein Basiswinkel α = 28° 37' 35" und die Summe seiner Seiten (b + c) = 15 cm. Wie gross sind die Seiten b und c? 4) Eine Schuld von 40000 Mark wächst zunächst durch Zinseszins zu 5% 10 Jahre lang; in den folgenden 15 Jahren wird sie nur noch mit 4% verzinst und durch jährliche, sich gleich bleibende Zahlungen amortisiert. Wie hoch sind diese Zahlungen?

Ostern 1898: 1) Es soll der geometrische Ort für die Spitze aller Dreiecke gefunden werden, deren Grundlinie = c ist, und in welchem die Summe aus dem Quadrate der einen Seite a und dem dreifachen Quadrate der Höhe konstant (= p^2) ist. 2) Die Höhe eines geraden rechtwinkligen Parallelepipedons, dessen Grundflächenkanten a und b sind und dessen Volumen gleich demjenigen einer Pyramide mit quadratförmiger Basis (Grundkante = c) und der Höhe h ist, soll berechnet und geometrisch construiert werden. 3) Von einem Dreiecke kennt man a : b = 5 : 4; F = 24 qcm und γ = 36° 52' 12". Wie gross sind die Seiten a und b und die ihnen gegenüberliegenden Winkel α und β? 4) In einem Landkreise von 30000 Einwohnern vermehrt sich die Bevölkerung infolge des Überschusses der Geburten über die Todesfälle um jährlich $2\frac{1}{2}$ %. Wie stark wird die Bevölkerung nach 12 Jahren sein, wenn jährlich eine Auswanderung von 200 Personen stattfindet, die jedesmal am Jahrschlusse in Rechnung zu stellen ist?

Turnen: Die Anstalt besuchten im S. und im W. 167 Schüler. Von diesen waren befreit:

	Vom Turnunterrichte überhaupt:	Von einzelnen Übungsarten:
Auf Grund ärztlichen Zeugnisses:	im S. 8, im W. 8	im S. —, im W. —
aus anderen Gründen:	im S. 1, im W. 1	im S —, im W. —
zusammen:	im S. 9, im W. 9	im S. —, im W. —
lso v. d. Gesammtzahl der Schüler:	im S. 5,3 %, im W. 5,3 %	im S. — %, im W. — %

Es bestanden bei 7 getrennt zu unterrichtenden Klassen 4 Turnabtheilungen; zur kleinsten von diesen gehörten 32, zur grössten 39 Schüler.

Es waren für den Turnunterricht wöchentlich insgesammt 12 Stunden angesetzt. Ihn ertheilten in Abtheilung 2, 3, und 4 Lehrer Ehrig, in Abtheilung 1 Oberlehrer Dr. Schirdewahn — Turn- und Spielplatz und eine Turnhalle sind Eigenthum der Anstalt und liegen auf demselben Grundstück wie das Hauptgebäude. — Auf Turnspiele wird in jeder der 4 Abteilungen im Sommer wöchentlich mindestens eine Stunde verwandt. Freischwimmer waren von den 167 Schülern der Anstalt 73, also 43,7 % von diesen haben 14 das Schwimmen im letzten Sommer erlernt.

Lehr- und Übungsbücher.

1. **Religion:** Zahn-Giebe, „Biblische Historien für evangelische Schulen" (VI. u. V). Gesangbuch der evangelischen Gemeinden Schlesiens (alle Klassen). Hollenberg, „Hülfsbuch" (III—I). Amtlich festgestellter Lernstoff (VI—IIB). — Katholische: Katechismus für die Schulen der Diöcese Breslau. Schuster „Biblische Geschichte für katholische Schulen" (VI—IV). Königs Lehrbuch für die mittleren (III) und für die oberen Klassen (II und I).

2. **Deutsch:** „Regeln und Wörterverzeichnis für die deutsche Rechtschreibung" (alle Klassen). Die Lesebücher von Hopf und Paulsiek für VI—III A.[1])

3. **Lateinisch:** Grammatik von Ellendt-Seyffert (V—I). Übungsbücher von Ostermann (VI—III A.[2]) Süpfle, Übungsstücke für II.

4. **Griechisch:** Schulgrammatik von Kaegi (III B—I A). Übungsbücher von Wesener, Neue Ausgabe (III B und III A).

5. **Französisch:** Plötz-Kares, Französisches Elementarbuch Ausg. B (IV nnd III B). Plötz-Kares, Sprachlehre (III A—I B). Plötz-Kares, Übungsbuch Ausg. B. (III A—I B).

6. **Englisch:** Tendering, Lehrbuch der engl. Sprache.

7. **Hebräisch:** Strack, Grammatik und Übungsbuch.

8. **Geschichte:** Jäger, Hilfsbuch für IV. Eckertz, Hilfsbuch für III. Herbst, Histor. Hilfsbücher, für II und I Cauer, Geschichtstabellen.

9. **Erdkunde:** Daniel, Leitfaden (V—I). Debes, Schulatlas für die mittleren Unterrichtsstufen mit physikalischem Supplement. (VI—I).

10. **Mathematik:** Mehler, Hauptsätze der Elementarmathematik (IV—I). Bardey, Aufgabensammlung (III B—I). Schlömilch, Logarithmen-Tafeln (I u II).

11. **Naturkunde:** Schilling, Kleine Schul-Naturgeschichte (IV—III), Sumpf, Grundriss der Physik (III A—I).

[1]) Von VI—IV in der Ausgabe aus Grotes Verlag, für III in der aus Mittlers Verlag.
[2]) In der neuen Bearbeitung von Müller.

II. Aus den Verfügungen der vorgesetzten Behörden.

Königl. Provinzial-Schul-Kollegium, Breslau, den 28. Mai 1897: Auf Grund Allerhöchster Bewilligung Sr. Majestät des Kaisers und Königs werden der Anstalt 5 Exemplare von „W. Oncken. Unser Heldenkaiser“ zur Anerkennung besonders tüchtiger Leistungen als Geschenk an einzelne Schüler überwiesen.

K. P. S. K. Breslau, den 20. October 1897: Ferienordnung für 1898: Ostern 1898: Schulschluss Mittwoch, den 30. März, Schulanfang Donnerstag, den 14. April. Pfingstferien: Schulschluss Freitag, den 27. Mai, Schulanfang Donnerstag, den 2. Juni. Sommerferien: Schulschluss Freitag, den 1. Juli, Schulanfang Donnerstag, den 4. August. Michaelisferien Schulschluss Freitag, den 30. September, Schulanfang Dienstag, den 11. Oktober. Weihnachtsferien: Schulschluss Dienstag, den 20. December. Schulanfang Mittwoch, den 4. Januar 1899.

K. P. S. K. Breslau, den 17 December 1897: Seine Majestät der Kaiser und König haben Allergnädigst geruht, von dem Werke „Deutschlands Seemacht sonst und jetzt“ vom Kapitänlieutenant a. D. Wislicenus eine grössere Anzahl von Exemplaren für besonders gute Schüler von deutschen höheren und mittleren Schulen aller Art als Prämie zu dem bevorstehenden Weihnachtsfeste zur Verfügung zu stellen. Zwei Abdrucke des Werkes werden der Anstalt überwiesen.

K. P. S. K. Breslau, den 22. December 1897: Der Herr Minister der geistlichen p. Angelegenheiten hat dem Oberlehrer Voigt den Charakter als Professor verliehen.

III. Chronik der Schule.

Veränderungen im Bestande des Lehrerkollegiums: Zu Beginn des Schuljahrs wurde Herr Oberlehrer Tschentscher aus Reichenbach an die hiesige Anstalt versetzt, und an Stelle des nach Reichenbach in eine Oberlehrerstelle berufenen wissenschaftlichen Hilfslehrers Herrn Dieckmann trat der wissenschaftliche Hilfslehrer Herr Dr. Lohan aus Forst i. L.

Sonstige bemerkenswerthe Vorgänge des Schuljahrs:

Dienstag, den 27. April: Beginn des neuen Schuljahrs.

3. Juni: Turnfahrt der I—III B ins Riesen- resp. Isergebirge, der IV ins Queisthal, der V und VI in die nähere Umgebung Laubans.

6. Juli: Revision des kathol. Religions-Unterrichts durch Herrn Kanonikus Flassig aus Breslau.

2. September: Feier des Sedantages durch Gesänge und Vorträge der Schüler.

10. September: Reifeprüfung unter Vorsitz des Herrn Gymnasialdirektor Thalheim aus Hirschberg. Die 2 Prüflinge und ein Extraneer erhalten das Zeugnis der Reife.

10. December: Musikalische Abend-Unterhaltung in der Aula.

14. bis 16. Februar 1898: Revision der Anstalt durch Herrn Provinzial-Schulrat Professor Dr. Kammer aus Breslau.

16. März: Reifeprüfung unter Vorsitz des Herrn Provinzial-Schulrat Professor Dr. Kammer. Die 5 Prüflinge und ein Extraneer erhalten das Zeugnis der Reife.

IV. Statistische Mitteilungen.

1. Frequenztabelle für das Schuljahr 1897/98.

	I A	I B	II A	II B	III A	III B	IV	V	VI	Sa.
1. Bestand am 1. Februar 1897	8	8	6	13	23	21	22	32	21	154
2. Abgang bis zum Schluss des Schuljahres 1896/97	6	2	—	2	4	2	4	1	2	23
3a. Zugang durch Versetzung zu Ostern	5	6	9	18	17	16	28	17	—	116
3b Zugang durch Aufnahme zu Ostern	—	1	—	—	—	1	3	3	26	34
4. Frequenz am Anfang des Schuljahrs 1897/98	7	8	9	20	18	19	33	23	28	165
5. Zugang im Sommer-Semester	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2
6. Abgang im Sommer-Semester	2	—	2	1	1	—	1	1	—	8
7a. Zugang durch Versetzung zu Michaelis	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7b. Zugang durch Aufnahme zu Michaelis	—	1	—	1	—	1	—	—	—	3
8. Frequenz a. Anfang des Winter-S.	5	9	8	20	18	20	32	22	28	162
9. Zugang im Winter-Semester	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
10. Abgang im Winter-Semester	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2
11. Frequenz am 1. Februar 1898	5	9	8	20	17	19	32	23	29	162
12. Durchschnittsalter am 1. Februar 1898	19,9	18	19,1	17,3	15,5	14,6	13,2	12,5	11,2	–

Es haben das Gymnasium überhaupt besucht: 171 Schüler.

2. Religions- und Heimatsverhältnisse der Schüler.

	Evg.	Kath.	Diss.	Juden	Einh.	Ausw.	Ausl.
1) Am Anfang des Sommer-Semesters	128	30	—	7	113	52	—
2) Am Anfang des Winter-Semesters	124	31	—	7	109	53	—
3) Am 1. Februar 1898	123	31	—	7	109	53	—

Das Zeugnis für den Einjährig-Freiwilligen Militärdienst haben nach Bestehen der Abschluss-Prüfung erhalten Ostern 1897 10 Schüler, Michaelis 2 Schüler, davon sind zu einem praktischen Beruf übergegangen Ostern 2, Michaelis 1 Schüler.

3. Abiturienten.

Name	Tag und Ort der Geburt	Konf.	Stand u. Wohnort des Vaters	Dauer d. Aufenthalts auf dem Gymnasium	Dauer d. Aufenthalts in der Prima	Gewählter Beruf
a. Michaelis 1897.						
1. Gotthard Jescheck	20. Januar 1877 Berlin	ev.	Postmeister Schönau a. d. Katzbach	$10\frac{1}{2}$ J.	$2\frac{1}{2}$ J.	Postfach
2. Paul Zwanziger	10. Oktober 1874 Wien	ev.	Rentier Wien	$\frac{3}{4}$ J.	$2\frac{1}{2}$ J.	Theologie
b. Ostern 1898.						
1. Karl Arnold	28. Oktober 1877 Lauban	kathol.	Kantor Lauban	8 J.	2 J.	kathol. Theologie
2. Johannes Boden	18. März 1878 Rothenburg Oberlausitz	ev.	Pastor Gruna	7 J.	2 J.	Jura
3. Georg Hildebrand	13. Nov. 1878 Drehnow Kreis Grünberg	ev.	Oberpfarrer Meffersdorf	9 J.	2 J.	Theologie
4. Arthur Riedewald	20. Februar 1877 Schadewalde Kreis Lauban	ev.	† Gutsbesitzer Schadewalde	9 J.	2 J.	Steuerfach
5. Franz Walter	25. Nov. 1878 Lauban	kathol.	Bäckermeister Lauban	9 J.	2 J.	Ingenieur

V. Sammlungen von Lehrmitteln.

Folgende Vermehrungen der Lehrmittelsammlungen des Gymnasiums haben stattgefunden:

1) **Lehrerbibliothek:** Aus den etatmässigen Mitteln wurden angeschafft: Gardthausen, Augustus und seine Zeit I,2, II,2b; Baumeister, Erzieh. u. Unterrichtslehre für höhere Schulen III, 3. 4. IV. 1—4; Zarncke, Goetheschriften; Preyer, Seele des Kindes; Wülker, Gesch. d. engl. Litt.; Hartmann, Reiseeindrücke; Sanders, dtsch.-engl. WB., Lief. 2. 3; Muret, engl.-dtsch. WB. Schluss; Grimm, dtsch. WB. vier Lief.; Kühner-Blass, Gramm. d. griech. Spr. I, 1. 2; Busolt, griech. Gesch. III,1; Zahn-Giebe, bibl. Historien; Plato rec. Hermann-Wohlrab; Lange, Gesch. des Materialismus; Kraepelin, Über geistige Arbeit, und: Zur Überbürdungsfrage; Busolt, griech. Staats- und Rechtsaltert.; v. Müller u. Bauer, griech. Privat- und Kriegsaltert.; Herbst-Jäger, Alte Geschichte; Cauer, Geschichtstabellen; Fischer, Gesch. der neuern Philos. I—IV; Plat. Gorgias von Sauppe-Gercke; Volkelt, Ästh. des Tragischen; Schneidewin, Antike Humanität; Usener, Götternamen; Partsch, Schlesien, 1. Teil; Cornelius, Psychologie als Erfahrungswiss.; Theophrasts Charaktere, v. d. phil. Gesellsch. zu Leipzig; Nowack, Handkommentar zum A. T. II, 1. 2. III, 1. 2. 4; von Bezold, Gesch. d. dtsch. Reformation; Taine-Katscher, Entstehung des mod. Frkreich; Frick und Gaudig, Aus dtsch. Lesebüchern V, IV 8. 9. Marcks, Kaiser Wilhelm I.; Mehler-Baseler, Elementar-Mathematik; Bonnefon, Les écrivains modernes de la France; Malot, Sans famille; Coppée, Les vrais riches; Daudet, Fromont et Risler, Le Nabab,

Roumestan; Loti, Pêcheur d'Islande; Zola, La débâcle; Flaubert, Salammbô; Bourget, Le disciple; de Manpassant, Bel-Ami, Contes et nouvelles; Gauthier, Nouvelles; Descaves, Sous-Offs.

Plantus, rec. Goetz et Schoell; Plantus von Brix, 1. 3. 4; Plantus von Lorenz, 2—4; Phaedrus von Siebelis-Polle; Grimm, Homers Ilias; Kiepert u. Huelsen, formae urbis Romae antiquae; Brandes, Shakespeare.

Geschenkt wurden: v. Schenckendorff & Schmidt, Jahrbuch für Jugend- und Volksspiele, 6. Jahrgang (vom Kgl Ministerium); Joannes Zonaras ed. Büttner-Wobst, tom. III (vom Kgl. Prov. Schul-Koll.); Verhndl. der 11. Direktoren-Vers. in Schlesien (desgl.); Festschrift zum 550. Gedenktage des Oberlaus. Sechsstädtebündnisses (v. der Oberlaus. Gesellsch. der Wissensch.); Neues Laus. Magazin Bd. 72 (desgl.); ferner schenkten ein Werk Herr Oberlehrer Tschentscher, eine grosse Anzahl Herr Prof. Dr. Thamm u. einige Schulbücher die betreffenden Herren Verleger.

Ausserdem wurden die Fortsetzungen von Zeitschriften erworben.

2) **Simon-Seiffertsche Unterstützungsbibliothek:** Einige Bücher schenkte Herr Prof. Dr. Thamm.

3) **Schülerbibliothek:** Nansen, In Nacht und Eis. Oncken, Unser Heldenkaiser. Klopstock, Oden. Wislicenus, Deutschlands Seemacht. Hans Sachs v. Kinzel. Pflugk-Hartung, Krieg und Sieg 1870/71. Stauffer, 12 Gestalten aus der Glanzzeit Athens. A. Schultz, Kunstgeschichte, Liefg. 16—18. J Baltz, Heil Zollern! und Dem Kaiser! Egelhaaf, Kaiser Wilhelm. v. d. Pfordten, 1812. Ehrlich, Goethe und Schiller. Engel, Shakespeare. Weichardt, Pompeji. Werner, Salzwasser. Heyck, Die Mediceer. Hofmann, Deutsche Dichter. Knackfuss, Künstler-Monographien XIV—XXVII. Ziegeler, Aus Ravenna. Fauth, Luthers Leben. Vogt u. Koch, Gesch. d. Deut. Litteratur. Ausserdem schenkten Herr Landgerichtsrath Neitsch (Görlitz), Herr Prof. Thamm und der Freytag'sche Verlag eine Anzahl Werke.

4) **Physikalische Sammlung:** 5 Masscylinder, lose und feste Rolle, Potenzflaschenzug, hydraulische Presse (Modell), Auftriebapparat, div. Thermometer, Magnetnadel, div. elektr. Pendel, Stromschlüssel, div. Elektroskope, div. Leydener Flaschen, Galvanometer, Elektromagnet, Funkeninduktor, Lane'sche Massflasche, Modell eines v. Halfner Alteneck'schen und eines Pacinotti-Motors, Akkumulatorenbatterie (mit 8 Elementen), Gülcher's Thermosäule, Schalttafel f. Akkumulatorenbetrieb u. a.

5) **Naturaliensammlung:** Eine Sammlung von Kolonial-Erzeugnissen.

6) **Kartensammlung:** Schlag, Deutschland im Jahre 1648; Kiepert, Graecia antiqua; Gottwalt, Der Kreis Lauban; Vogt, Schulwandkarte zu Schillers Tell; Rein, Anschauungstafel für den Glockenguss.

7) **Zeichenapparat:** Weschke, Ornamente; Grohberger u. Seiffert, Farbige Vorlagen.

8) **Turnapparat:** 1 Satz Bälle.

Für die oben angeführten Geschenke spricht der Unterzeichnete den ergebensten Dank der Anstalt aus.

VI. Stiftungen und Unterstützungen von Schülern.

Die Zinsen der Schüler-Legate sind wie folgt verteilt worden:

Es erhielten: 1) Das Brotschüler-Legat Männich (II B), 2) das Stoll'sche Walter (I A), 3) das Böttner'sche Heider (I B), und Boden (I A), 4) das Fischer'sche Knobel (IV) und Knobel (III B), 5) das Kirchhoff'sche Franke (III B), 6) das Voigt'sche Heider (I B) und Boden (I A), 7) das Ramming'sche Riedewald (I A) und Dressler (II B), 8) das O. Hoffmann'sche Riedewald (I A), 9) das P. Hoffmann'sche Männich (II B), 10) das

Günther'sche Dressler (II B), 11) die Gasda- und Schwarz-Stiftung Wilke (IV), 12) die Fülleborn-Stiftung Haym (III B), 13) Bücher aus dem Flade'schen Legat am Schluss des vorigen Schuljahres: Franke (III B), 14) Prämien aus der Schiller-Stiftung Walter (I A), aus der Luther-Stiftung Heider (I B).

Die vom Kreistage des Laubaner Kreises zu Unterstützungen für würdige und bedürftige Schüler des Gymnasiums im Etat pro 1896/97 ausgesetzte Summe ist unter folgende Schüler verteilt worden: O. Hoffmann (I A), Riedewald, Walter (I B).

Freischule wurde ganz oder teilweise im ganzen 20 Schülern mit 9,46 Procent der Gesamteinnahme gewährt.

VII. Mitteilungen an die Schüler und deren Eltern.

Schluss des Schuljahres.

Sonnabend, den 26. März, Nachmittags 4 Uhr: Prüfung der Konfirmanden in der Kreuzkirche.

Montag, den 28. März, 9 Uhr: Konfirmation der evangelischen Gymnasiasten in der Kreuzkirche. Gemeinschaftliche Kommunion der Lehrer und der evangelischen Schüler des Gymnasiums.

Mittwoch, den 30. März: Schulschluss.

Das neue Schuljahr beginnt am **Donnerstag, den 14. April, um 8 Uhr.**

Die neu aufzunehmenden Schüler haben sich am **Mittwoch, den 13. April, um 9 Uhr**, im Lehrerzimmer des Gymnasiums einzufinden. Jeder muss Schreibutensilien, seine Hefte, sein Schulzeugnis sowie sein Geburts- und Impf-Zeugnis und, falls er das 12. Lebensjahr überschritten hat, einen Wiederimpfungsschein vorlegen. Für Sexta werden in der Regel nur solche Schüler aufgenommen, die das 9. Lebensjahr bereits überschritten und das 12. Lebensjahr noch nicht vollendet haben und die sich im Lesen und Schreiben, sowie im Rechnen und in der deutschen Rechtschreibung eine genügende Fertigkeit erworben haben.

Wahl und Wechsel der Pensionen ist von der Genehmigung des Directors abhängig.

Lauban, im März 1898.

Dr. Sommerbrodt,
Direktor.